

Dag Rønningen og Dennis Fredriksen

Beskatningen av pensjonister

Notater

Innhold

1. Innledning	3
2. De tre særskilte skattereglene for pensjonister	3
3. Folketrygden	5
3.1 Foletrygdens pensjonssystem.....	5
3.2 Avtalefestet pensjon.....	6
3.3 Andre relevante trygdeordninger	7
4. Hovedtrekkene i MOSART	8
5. Befolknings- og inntektsutvikling	10
5.1 Fremskrivning av antall pensjonister	10
5.2 Fremskrivninger av pensjonsinntekter og disponibel inntekt	12
6. Beregninger av skattefordelene	14
6.1 Gjennomsnittlige skattefordeler	14
6.2 Fordelingsvirkninger	15
7. Fordelingsvirkninger av skattefordelene	22
7.1 Gini-koeffissienter	22
7.2 Interaksjonskurver.....	25
8. Yrkesdeltaking, samordning av pensjon og lønn, og beregning av reelle marginalsatter	30
8.1 Yrkesdeltaking	30
8.2 Samordning pensjon-lønn	31
8.3 Beregning av reelle marginalsatter.....	34
8.4 Betydningen av de særskilte skattereglene for beregningen av marginalsattesatser.....	35
9. Oppsummering	38
10. Litteraturliste	39
Vedlegg 1	40
De sist utgitte publikasjonene i serien Notater	41

1. Innledning

Befolkningsfremskrivninger viser at det vil bli stadig flere pensjonister per yrkesaktiv. I tillegg vil de fremtidige pensjonistene få økte pensjonsinntekter som gjør at det vil bli store utgifter til pensjoner fremover. Det er derfor viktig å vurdere ulike måter å unngå at den yrkesaktive delen av befolkningen får for store byrder med å finansiere pensjonene. Pensjonister er skattlagt lempeligere enn yrkesaktive. Den fremtidige utformingen og nivået på pensjonistbeskatningen vil ha betydning for finansieringen av de fremtidige pensjonene. Det kan være flere grunner til at pensjonister bør skattlegges mildere enn yrkesaktive. Eldre har gjerne større helseutgifter enn yrkesaktive, og særfradraget er en kompensasjon for dette. Pensjonsinntekter gir ikke opparbeiding av pensjonspoeng, og det er derfor rimelig at trygdeavgiften er lavere enn for yrkesaktive. Pensjonistene har heller ikke like gode muligheter som yrkesaktive for tilpasninger i arbeidsmarkedet i form av endring i arbeidsmarkedsdeltakelsen. I dette notatet vil vi se på beskatningen av pensjonistene for å se hvordan den skiller seg fra beskatningen av de yrkesaktive.

Det er tre skatteregler som favoriserer pensjonister sammenlignet med yrkesaktive, og dermed skaper skattefordeler for pensjonister. Det er i) lavere trygdeavgift, ii) særfradrag for alder og uførhet, samt iii) skattebegrensningsregelen. Vi vil se på hvordan disse reglene hver for seg og alle tre regler samlet virker på både gjennomsnittlig skatt for ulike grupper pensjonister, og fordelingen av skattefordelene mellom pensjonister etter deres disponible inntekt. Hensikten er å se hvor store skattefordelene er totalt sett, og fordelingen mellom ulike husholdninger etter husholdningenes inntekt. Det benyttes simuleringer fra mikrosimuleringsmodellen MOSART til å beregne størrelsen og fordelingen av skattefordelene av disse skattereglene. Vi viser resultater for årene 1995, 1999, 2010 og 2030. Formålet er å se hva en mer lik beskatning av pensjonister og yrkesaktive vil bety for pensjonistene og skatteprovenyet.

Først går vi gjennom de særskilte skattereglene for pensjonister. Så gir vi en liten oversikt over de viktigste pensjonistgruppene. Deretter gir vi en kort omtale av mikrosimuleringsmodellen MOSART. Så ser vi på utviklingen i antall pensjonister og deres inntektsutvikling fremover. Vi gjør så beregninger av gjennomsnittlige skattefordeler og fordelingsvirkninger av disse skattefordelene. Til slutt ser vi på hvordan sammenhengen mellom pensjonering, yrkesdeltaking og innvirkning på disponibel inntekt er modellert, blant annet med tanke på analyse av den effektive marginals-katten på arbeid kontra trygd.

2. De tre særskilte skattereglene for pensjonister

I dette kapittelet vil vi gå nærmere gjennom de tre særskilte skattereglene for pensjonister, som gjør at de betaler lavere skatt enn yrkesaktive med tilsvarende inntekter. Vi vil ikke gå inn på alle detaljer rundt reglene, men skissere hovedlinjene.

i) Lavere trygdeavgift

Tidligere var trygdeavgiften delt i to avgifter; pensjonsdelen og sykedelen (senere helsedelen) i folketrygden. Pensjonsdelen ble ikke belastet pensjonsinntekter. Grunnen til det er at pensjonsinntekter ikke gir pensjonsrettigheter. I 1989 ble de to avgiftene erstattet av én samordnet folketrygdavgift. Det er tre satser for trygdeavgift etter inntektens art. For inntekter som ikke gir rett til pensjonspoeng betales lav sats, dvs. 3%. Det gjelder all personinntekt for personer over 69 år. Personer under 70 år betaler dessuten lav trygdeavgift på pensjoner, føderåd og livrente i arbeidsforhold. For arbeidsinntekt der det betales arbeidsgiveravgift, betales mellom sats, som er 7,8%. For næringsinntekt betales høy sats, 10,7%. I MOSART skilles det ikke mellom nærings- og arbeidsinntekt. Høy sats er derfor ikke med i modellen.

ii) Særfradrag for alder og uførhet

I 1979 ble særfradrag for alder og uførhet innført som erstatning for de ekstra klassefradrag som hadde blitt gitt som kompensasjon til grupper av skatteyttere som har utgifter utover det normale. Særfradraget er ment å skulle kompensere disse ekstra utgiftene i forbindelse med sykdom og uførhet. Det gis fullt særfradrag for alder fra og med den måned en skattyter fyller 70 år. Personer mellom 67 og 70 år kan velge om de vil heve hel eller delvis pensjon etter folketrygden. Man får særfradrag for alder i samme forhold som man hever pensjon. Ektefeller som lignes sammen, felles eller særskilt, skal som hovedregel til sammen bare ha ett fullt særfradrag. Dersom bare én av ektefellene har krav på særfradrag for alder, gis særfradraget til vedkommende. For de måneder begge ektefeller har alderspensjon, blir særfradraget fordelt med en halvpart på hver.

Særfradrag for uførhet gis fra og med den måned man har krav på enten i) uførepensjon, eller ii) pensjon som følge av at ervervsevnen er nedsatt med 2/3. Særfradraget skal alltid gå til den uføre når ektefellene lignes særskilt eller sammen med fordeling. Har den uføre ikke stor nok inntekt til at særfradraget kan utnyttes fullt ut, så overføres det resterende til den andre ektefellen.

I MOSART er særfradraget modellert enklere enn regelverket beskrevet over. Enslige pensjonister får ett helt særfradrag, mens gifte får et halvt særfradrag hver. Noen av de spesielle reglene kan innarbeides, blant annet når begge ektefeller er tidligere uførepensjonister.

iii) Skattebegrensningsregelen for lav inntekt

Alle som har fylt 70 år omfattes av skattebegrensningsregelen. I tillegg kommer yngre skatteyttere som har mottatt i) alderspensjon, ii) avtalefestet pensjon, iii) uførepensjon eller foreløpig uførestønad som gir rett til særfradrag med fulle månedsbeløp, iv) etterlattepensjon og v) overgangsstønad etter folketrygdloven, under denne regelen. Beregningsgrunnlaget er årets alminnelige inntekt etter korreksjon for eventuell formue, men før fradrag for særfradrag for forsørgelse, alder, lettere nedsatt ervervsevne, uførhet, store sykdomsutgifter mv. Inntektsgrensene for å slippe skatt ligger i 2001 på 76 800 kroner for enslige, og 125 400 kroner for ektepar. Motivasjonen for skattebegrensningsregelen er at minstepensjonister skal slippe ordinær inntektsskatt. Det er

imidlertid slik at bortsett fra lavere trygdeavgift og særfradrag for alder og uførhet, er det meningen at pensjonister skal betale skatt i forhold til inntekten som andre inntektstakere. Derfor er det slik at skattefordelen av skattebegrensingsregelen trappes ned ettersom inntekten stiger. Dette gir høyere marginalsatt enn for ordinære inntekter, men når inntekten etter fradrag, men før særfradrag, overstiger inntektsgrensene for å slippe skatt, kan skatten maksimalt utgjøre 55 prosent av overskytende beløp.

Skattebegrensning gjelder ikke toppskatt og formuesskatt. En skattyter kan ligned etter vanlige regler eller etter skattebegrensingsreglene, og en vil alltid bli beskattet etter den regel som gir lavest skatt.

3. Folketrygden

Folketrygden er et obligatorisk sosialforsikringsystem. Alle som er bosatt eller arbeider i Norge, er omfattet av folketrygden. Folketrygdens pensjonssystem har to hovedformål på stønadssiden. Enhver skal sikres en viss minstestandard, som er uavhengig av tidligere inntekt. I tillegg skal man ha en inntektsstandard som står i forhold til tidligere inntekt. Minstestandarden sikres gjennom minstepensjonen, som består av grunnpensjon og særtillegg. Inntektsstandarden sikres gjennom tilleggspensjonen, som kommer i tillegg til grunnpensjonen.

Folketrygden gir rett til alders- etterlatte- og uførepensjon. Pensjonene fastsettes i forhold til folketrygdens grunnbeløp. Grunnbeløpet reguleres årlig av Stortinget. Utgangspunktet for reguleringen skal være forventet inntektsutvikling for yrkesaktive. Fra 1. mai 2001 er grunnbeløpet på 51 360 kroner, og gjennomsnittlig grunnbeløp for 2001 er 50 603 kroner.

3.1. Folketrygdens pensjonssystem

Alderspensjon

Alderspensjon fra folketrygden kan tas ut ved fylte 67 år. Ved fylte 70 år har man en ubetinget rett til alderspensjon fra folketrygden. Det innebærer at det ytes alderspensjon uavhengig av eventuell annen inntekt. Mellom 67 og 70 år er alderspensjonen inntektsprøvd. Alderspensjonen består av grunnpensjon og tilleggspensjon og/eller særtillegg. Vi går ikke nærmere inn på beregninger av pensjoner her, men henviser til andre kilder, se f. eks NOU 1998:19. Når det gjelder de tre særskilte skattereglene for pensjonister, så gjelder alle disse for alderspensjonister.

Uførepensjon

Uførepensjonen skal sikre inntekt for personer som har fått sin inntektsevne varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte. Det ytes hel uførepensjon dersom hele inntektsevnen er nedsatt. Er en del av inntektsevnen tapt, ytes det gradert pensjon ved 50 prosent uførhet eller mer. Uførepensjonen består av de samme pensjonskomponentene som alderspensjon, det vil si grunnpensjon, tilleggspensjon og/eller særtillegg. Alle de tre særskilte skattereglene for pensjonister gjelder også for uførepensjonister.

Etterlattepensjonister

Gjenlevende ektefelle som er yngre enn 67 år, har rett til etterlattepensjon hvis avdøde i de siste tre årene fram til dødsfallet var medlem av, eller mottok pensjon fra, folketrygden. Etterlattepensjonen består av grunnpensjon og tilleggspensjon, og er inntektsprøvd. Lav trygdeavgift og skattebegrensingsregelen gjelder for etterlattepensjonister, men de får ikke særfradrag for alder og uførhet.

Attføringspensjonister

Attføringspenger er stønad til livsopphold som ytes til personer som fyller vilkårene for å få attføring etter folketrygdlovens kapittel 11. Det utbetales attføringspenger til yrkeshemmede under yrkesrettet attføring enten ved at de er på tiltak, i ventetid før attføringstiltak kommer i gang, eller i ventetiden mellom ulike tiltak. Attføringspenger består av grunnpensjon, tilleggspensjon og eventuelle forsørgertillegg. Størrelsen på attføringspengene beregnes på samme måte som uførepensjon med tillegg for ektefelle og barn, men uten særtillegg, og reguleres etter utviklingen av folketrygdens grunnbeløp. Alle de tre særskilte skattereglene gjelder for attføringspenger. Det gis helt særfradrag dersom attføringspengene utbetales i påvente av uførepensjon, ellers betales halvt særfradrag.

3.2. Avtalefestet pensjon

Ordningen med avtalefestet pensjon (AFP) ble innført i tilknytning til inntektsoppgjøret i 1988. Hovedinnholdet i ordningen er at yrkesaktive på visse vilkår får adgang til å gå av med pensjon før pensjonsalderen i folketrygden på 67 år. Pensjonen svarer i hovedsak til uførepensjonen samt et AFP-tilegg. AFP-ordningen gir noe lavere kompensasjon ved lavere inntektsnivåer enn det som er tilfellet i folketrygden. Dette har sammenheng med at pensjonen ikke skal overstige 70 prosent av tidligere inntekt. På grunn av at AFP ellers beregnes som en folketrygdpensjon, er kompensasjonsprofilen svært lik folketrygdens. Som følge av AFP-tillegget er imidlertid ytelsesnivået noe høyere. Opprinnelig ble pensjonsalderen satt til 66 år i 1989 og 65 år i 1990. I forbindelse med inntektsoppgjøret i 1992 ble pensjonsalderen senket til 64 år fra 1. oktober 1993. Pensjonsalderen ble ytterligere senket til 63 år fra 1. oktober 1997, og 62 år fra 1. mars 1998. Det er nå 62 år som er pensjonsalderen i ordningen. Til sammen om lag 60 prosent av landets yrkesaktive har mulighet til å gå av med AFP når de når 62 år. Ordningen omfatter alle i offentlig sektor, og omtrent halvparten av de ansatte i privat sektor. Se NOU 1998:19 for nærmere redegjørelse om vilkårene for å benytte ordningen og pensjonsberegning samt kompensasjonsgrad. Det svares lav trygdeavgift av AFP-pensjonen. Skattebegrensingsregelen gjelder også for AFP-pensjonister. Særfradrag for alder og uførhet gjelder imidlertid ikke for AFP-pensjonister.

3.3. Andre relevante trygdeordninger

Arbeidsledighetstrygd

Arbeidsledighetstrygd, i form av dagpenger, skal sikre arbeidstakere kompensasjon for bortfall av arbeidsinntekt på grunn av arbeidsledighet. Ordningen med dagpenger skal også motivere til arbeid og tiltaksdeltakelse. Ordningen skal støtte opp under den aktive arbeidsmarkedspolitikken ved å gi inntekts-sikkerhet i en begrenset periode. Som en del av ordningen kreves det at den arbeidsledige er reell arbeidssøker, for å få rett til stønad. Dagpengenes størrelse beregnes på grunnlag av arbeidsinntekt, inntekt fra sysselsettings-arbeidsmarkedstiltak, samt dagpenger ved sykdom, fødsel, adopsjon, og arbeidsledighet, samt sykepenger og fødsels- og adopsjonspenger utbetalt i de siste eller i gjennomsnitt over de tre siste avsluttede kalenderårene. Beregningsgrunnlaget kan maksimalt utgjøre 6 G. Dagpengene utbetales med 0,24 prosent av beregningsgrunnlaget per dag, fem dager i uken. Kompensasjonsgraden utgjør 62,4 prosent av beregningsgrunnlaget. I tillegg kommer ferietillegg. Maksimal lengde på stønadsperioden avhenger av tidligere inntekt. For personer over 64 år er det ingen tidsbegrensning i dagpengeordningen, slik at dagpengemottakere over 64 år er sikret dagpenger inntil pensjonsalderen i folketrygden. Se f.eks. NOU 1998:19 for mer om dagpengeordningen.

Stønad til enslig forsørger

For å få stønad må man være ugift, skilt eller separert, og være alene om den daglige omsorgen for barnet. Man må sammen med barnet være bosatt i Norge, og oppholde seg der. Man må ha vært med i folketrygden i de tre siste årene. Unntak fra dette kan gjøres etter fastsatte regler.

Det er flere ulike stønader for midlertidig hjelp til livsopphold og annen økonomisk hjelp, slik at man blir i stand til å forsørge seg selv og barnet. Overgangsstønad er til livsopphold, og er på 1,85 ganger grunnbeløpet, noe som fra 1. mai 2001 utgjør 7918 kroner i måneden. Stønad til barnetilsyn kan man få når man må overlate barnet til andre på grunn av arbeid eller utdanning utenfor hjemmet, eller fordi man er tilmeldt arbeidsformidlingen som reell arbeidssøker. Dersom man er forbigående syk, kan man gis stønad i inntil ett år. Stønad gis med 70 prosent av de dokumenterte utgiftene opptil et maksimumsbeløp. Man kan få utdanningsstønad dersom man tar nødvendig utdanning eller opplæring for å kunne forsørge seg selv ved eget arbeid. Stønaden gis vanligvis for opptil tre års yrkesutdanning. Stønad til allmennutdanning kan gis i tillegg. Man kan bare få utdanningsstønad i den tiden man har rett til overgangsstønad. Dersom det er nødvendig å flytte for å komme i arbeid, kan man få tilskudd til flytteutgifter. Tilskuddet kan gis i tidsrom man har rett til overgangsstønad, eller innen seks måneder etter at overgangsstønaden er falt bort. Se Rikstrygdeverket (2001). Enslige forsørgere med overgangsstønad er omfattet av skattebegrensningsregelen. Boks 1 oppsummerer hvilke av de særskilte skattereglene som gjelder for de ulike trygdemottakerne.

Boks 1. Skatteregler for ulike grupper.

Pensjonistgruppe	Særfradrag for alder, uførhet mv.	Lav trygdeavgift	Skattebegrensningsregelen
Alderspensjonister	Ja	Ja	Ja
Uførepensjonister	Ja	Ja	Ja
AFP-pensjonister	Nei	Ja	Ja
Etterlattepensjonister	Nei	Ja	Ja
Enslige forsørgere med overgangsstonad	Nei	Nei	Ja
Attføringspengemottakere	Ja	Ja	Ja

4. Hovedtrekkene i MOSART

I analysen ønsker vi å studere virkningene av de særskilte skattereglene for pensjonister. Det vi vil beregne er både gjennomsnittlig størrelse på skattefordelene hver for seg og samlet for ulike pensjonistgrupper, samt fordelingen mellom husholdninger etter husholdningenes disponible inntekt. På den måten vil vi få belyst betydningen av skattefordelene og hvem som tjener mest på de gunstige skattereglene. Dette vil også vise hvorvidt disse skattereglene bidrar til en mer lik inntektsfordeling, eller om de virker i retning av større ulikhet. Vi vil også beregne skattefordelenes betydning for hele befolkningen for å sammenligne med pensjonistene.

MOSART er en mikrosimuleringsmodell for framskrivinger av befolkningen, arbeidsstyrken, utdanningsnivået og folketrygden og er dokumentert i Fredriksen (1998). Framskrivningen gjennomføres ved å simulere livsbanen til hvert enkelt individ i et representativt utvalg av befolkningen med hensyn til inn- og utvandring, dødsfall, fødsler, ekteskapeleg status, utdanning, yrkesdeltaking og pensjonering. Simuleringen skjer ved at de begivenheter som kan inntreffe for et individ i et år, trekkes ut fra overgangssannsynligheter som avhenger av kjennetegn ved det enkelte individ. Typisk skal disse være estimert på data for et nylig år, og framskrivningen viser da hva som vil skje hvis "alt fortsetter som nå". Spesielt vil forutsetningene om simulering av innvandring, fødsler og dødelighet være hentet fra Statistisk Sentralbyrås offisielle befolkningsframskrivinger. Modellens utgangspopulasjon er et utvalg av den norske befolkningen. Simuleringene i dette notatet, benytter et utvalg på én prosent av befolkningen. Basert på befolkningsframskrivningene skjer det hvert år en tilvekst i modellen i form av nye årskull og innvandrere. Våre beregninger er basert på mellomalternativet i Statistisk Sentralbyrå sin siste befolkningsframskrivning, se <http://www.ssb.no/emner/02/03/folkfram/>.

I den demografiske delen av MOSART simuleres inn- og utvandring, død, fødsler, og endringer i ekteskapeleg status. Overgangssannsynlighetene for de demografiske begivenhetene er estimert på grunnlag av et tverrsnitt av befolkningen. Først simuleres dødsfall hvor dødssannsynlighetene avhenger av alder. Deretter simuleres

fødsler hvor sannsynligheten for at en kvinne skal føde barn avhenger av alder, antall barn og varighet siden forrige fødsel. Sannsynlighetene for giftemål og skilsmisse er blant annet avhengig av kjønn og alder.

Simuleringen av yrkesdeltakingen har som ett hovedmål å få fram hvordan befolkningsutviklingen påvirker arbeidstilbudet. Det andre hovedmålet er å beskrive opparbeiding av pensjonsrettigheter i folketrygden, som er tett knyttet til arbeidsinntekt. For ulike grupper av befolkningen etter kjønn, alder, utdanning, ekteskapelig status, pensjonering og for kvinner også barn, er yrkesaktiviteten beskrevet ved yrkesprosenter og arbeidstider som antas å være konstante lik nivåene i en basisperiode. Yrkesprosentene og de gjennomsnittlige arbeidstidene hentes fra arbeidskraftundersøkelsene (AKU), for tiden 1993-årgangen, men justert slik at en treffer det observerte nivået for 1999.

Simuleringen av arbeidsinntekter foregår i to steg. Først simuleres om en person mottar arbeidsinntekter eller ikke. Deretter simuleres størrelsen på inntekten. Arbeidsinntekter består av lønn, næringsinntekt, sykepenger, arbeidsledighetstrygd og omsorgslønn. Sannsynligheten for å ha arbeidsinntekter avhenger av de samme karakteristika som sannsynligheten for at man er yrkesaktiv, dvs. kjønn, alder, barn, ekteskapelig status, utdanning og pensjonering. Også tidligere års arbeidsinntekter har betydning, både i forhold til om man har inntekt, og i forhold til inntektsnivået.

Pensjonen fra folketrygden beregnes med utgangspunkt i yrkeshistorien og pensjoniststatusen, og vi har stort sett med alle viktige regler i MOSART. Vi antar at alle blir pensjonister fra 1. januar, og at alle som dør mister pensjonen fra 1. januar i dødsåret. Dette er en forenkling som gir rimelig riktige totaltall og samlet inntekt over livsløpet. Nye pensjonister får imidlertid for høy inntekt det året de går av med pensjon. Dette bør det gjøres noe med, ved å legge inn en antatt "startdato" for pensjonen.

Tjenestepensjon beregnes grovere. Først trekkes det om personen har tjenestepensjon, avhengig av kjønn og utdanningsnivå. Sannsynligheten varierer fra 60 prosent for de med grunnskole til 100 prosent for personer med høyere utdanning. Dette gjøres én gang. Dernest trekkes en brutto kompensasjonsgrad, slik at folketrygd og tjenestepensjon utgjør en andel av gjennomsnittslønna i de tretti beste inntektsårene. Kompensasjonsgraden er uniformt fordelt mellom 0,45 - 0,85 for menn, og 0,50 - 0,90 for kvinner. Det vil være ressurskrevende å gjøre noe mer på tjenestepensjon.

De viktigste forutsetningene for fremskrivningene er gjengitt i boks 2. Simuleringen starter i 1993, og baserer seg på historiske data fram til 1999. Situasjonen i 1999 er så basis for forutsetningene.

Boks 2. Viktige forutsetninger i MOSART, basisår 1999.

Netto innvandring	10 000 per år
Levealder	Øker 4-5 år fram mot år 2050
Samlet fruktbarhetstall (SFT)	1,8
Skolegang	Som i 1999
Tilgang nye uføre	Som gjennomsnittet 1995 - 1999
Avtalefestet pensjon	Som i 2000
Yrkesdeltaking	Som i 1999
Priser, lønninger, grunnbeløp	Som i 1999

5. Befolknings- og inntektsutvikling

5.1. Fremskrivning av antall pensjonister

Vi vil vise beregninger for årene 1995, 1999, 2010 og 2030 i det følgende. Veksten i antall personer i ulike aldersgrupper er i samsvar med Statistisk Sentralbyrås fremskrivninger av befolkningen. Regelverket for opparbeiding av pensjonsrettigheter er antatt å være uendret i hele perioden. Grunnbeløpet i folketrygden forutsettes å vokse i takt med lønnsnivået. Sparing øker formuen og dermed kapitalinntektene. Formuen øker relativt til lønnsinntektene i simuleringsperioden. Andelen med tjenstepensjon øker noe som følge av økt utdanningsnivå og høyere yrkesaktivitet blant kvinner. Særfradraget er det samme i grunnbeløp i hele perioden. Tabell 1 gir en oversikt over andel i befolkningen som bor i alderspensjonisthusholdninger, respektive husholdninger med andre pensjonister. Alderspensjonisthusholdninger er definert som husholdninger med minst én alderspensjonist, mens andre pensjonisthusholdninger er resterende husholdninger i befolkningen der det er minst én uførepensjonist, AFP-pensjonist, etterlattepensjonist eller attføringspensjonist. Vi ser at andelen i alderspensjonisthusholdninger går noe ned fra 1995 til 2010, for så å øke kraftig fram til 2030. De som i perioden fram mot 2010 går av med pensjon ble født på 1930-tallet og begynnelsen av 1940-tallet. Dette er mindre årskull, selv om fødselstallene økte allerede omkring 1935 og framover. Fødselstallet økte sterkt rett etter krigen, og sammen med store årskull født på 1950- og 1960 tallet vil disse bli pensjonister fram mot 2030. Andre pensjonisthusholdninger øker sterkt mellom 1995 og 2010, noe som spesielt skyldes en stor økning i antall uførepensjonister. I modellen skyldes dette økningen av årskullene i de grupper der det er mange uføre.

Tabell 1. Prosentandel i befolkningen i pensjonisthusholdninger.¹

	1995	1999	2010	2030
Alderspensjonisthusholdning	15,7 (17)	15,2	14,7 (16)	20,7 (22)
Andre pensjonisthusholdninger	14 (17)	16,6	21,4 (19)	20,6 (18)

¹ Tall fra Gravningsmyhr (1995) i parentes.

Andelen AFP-pensjonister øker også en del mellom 1995 og 2010. Dette følger av at ordningen omfatter økende årskull, og en økende andel som tar ut sine rettigheter. Andelen i andre pensjonisthusholdninger går litt ned fra 2010 til 2030. I 2030 er det i overkant av 41 % av befolkningen som lever i husholdninger med minst én pensjonist, mot i underkant av 30% i 1995.

I Gravningsmyhr (1995) er det vist fremskrivninger der andelen av befolkningen i pensjonisthusholdninger er beregnet til 34 prosent i 1995 økende til 40 prosent i 2030. Andelen i alderspensjonisthusholdninger og andre pensjonisthusholdninger er lik i 1995, mens det i 2030 er 22 prosent i alderspensjonisthusholdninger og 18 prosent i andre pensjonisthusholdninger. Det kan være flere grunner til at det er såpass stor forskjell på andelen pensjonisthusholdninger i 1995, mellom fremskrivningene i Gravningsmyhr og våre fremskrivninger. Husholdningsdataene i MOSART er konstruerte, og det er noen svakheter i initieringen av husholdningene i startåret, slik at Gravningsmyhr sine data er mer nøyaktige i utgangsåret. Det kan derfor være forskjeller i definisjoner, noe som kan gi ulike fremskrivningsresultater. I tillegg baserer de to fremskrivningene seg på ulike befolkningsfremskrivninger.

I tabell 2 er det vist utviklingen i antall personer etter pensjoniststatus, samt for hele befolkningen. Vi ser det samme som i tabell 1. Antall alderspensjonister er litt over 600 000 i perioden 1995 til 2010, for så å øke kraftig mellom 2010 og 2030. Ellers ser vi at det er en strek økning i antall uførepensjonister i perioden 1995 til 2010. Antall AFP-pensjonister øker i hele perioden fra 1995 til 2030. Det er en tredobling fra 1995 til 1999, og omtrent en dobling fra 1999 til 2010. Fra 2010 til 2030 er det bare en lite økning.

Tabell 2. Befolkningen etter pensjoniststatus. Absolutte tall i tusen.

	1995	1999	2010	2030
Alderspensionister	616	613	612	942
Uførepensionister	226	265	385	412
AFP-pensionister	9	26	57	62
Etterlattepensionister	27	24	19	18
Attføringspensionister	74	85	90	85
Ikke pensjonister	3 417	3 464	3 542	3 580
I alt	4 295	4 477	4 705	5 099

5.2. Fremskrivninger av pensjonsinntekter og disponibel inntekt

I tabell 3 er det gjengitt gjennomsnittlig pensjonsinntekt og gjennomsnittlig disponibel inntekt i 1999-kroner for hele befolkningen og de ulike pensjonistgrupper. Med pensjonsinntekt menes her pensjonsinntekt fra folketrygden. Tjenestepensjoner inngår ikke i denne pensjonsinntekten. Vi kan se at det er en del forskjeller mellom de ulike gruppene. Alle grupper opplever en ganske sterk økning i både pensjonsinntekt og disponibel inntekt fra 1995 til 2010. Gjennomsnittlig pensjonsinntekt for hele befolkningen øker med noe over 50 prosent, mens disponibel inntekt øker med 23 prosent. Alderspensionistene øker pensjonsinntekten med omtrent 38 prosent i gjennomsnitt i denne perioden. Gjennomsnittlig disponibel inntekt øker med 37 prosent. Andre pensjonister øker sin pensjonsinntekt med 26 prosent, og disponibel inntekt med 22 prosent.

Alderspensionistene opplever fortsatt en økning i pensjonsinntekt og disponibel inntekt mellom 2010 og 2030. Særlig disponibel inntekt har en relativt god utvikling, noe som i tillegg til økt pensjonsinntekt skyldes økte kapitalinntekter. Tjenestepensjonene øker mye gjennom hele perioden, og mye av denne økningen har modelltekniske årsaker knyttet til svakheter i simuleringen av arbeidsinntekt. Vi håper å ha rettet opp disse svakhetene i den modellversjonen som kommer på plass i løpet av våren 2002. Gjennomsnittlig pensjonsinntekt for alderspensjonister øker med knappe 14 prosent, og disponibel inntekt øker med 20 prosent. Derimot har andre pensjonister nesten uforandret pensjonsinntekt fra 2010 til 2030, mens disponibel inntekt øker noe. Alderspensionistenes sterke inntektsutvikling skyldes blant annet at stadig flere i denne perioden vil ha opparbeidet seg høyere pensjonsrettigheter i folketrygden.

Dersom vi ser på fordelingen av husholdningers pensjonsinntekt og disponible inntekt, er det et problem at vi har husholdninger med ulike antall husholdningsmedlemmer, og det blir vanskelig å sammenligne. En husholdning med flere medlemmer trenger større inntekt enn en mindre husholdning for å oppnå samme konsumnivå. Dette bør det taes hensyn til ved beregning av skattefordelene. Det er ulike måter å gjøre dette på. Man kan la hvert husholdningsmedlem veie like mye, slik at i en husholdning som består av 4, og som har 400 000 kroner i disponibel inntekt, vil hver nyte godt av 100 000 kroner. I dette tilfellet antar vi at det ikke er noen stordriftsfordeler for en husholdning med flere personer relativt til en husholdning med bare én person. En annen mulighet er å benytte total disponibel husholdningsinntekt som inntektsmål. Da vil vi implisitt anta at

hver av husholdningsmedlemmene disponerer husholdningens totale disponible inntekt. Begge disse tilfellene er ytterpunkter. Det vil være rimelig å tro at det finnes visse stordriftsfordeler for større husholdninger, men at disse ikke er ubegrensede. Vi har valgt å beregne husholdningens ekvivalentinntekt som husholdningens totale disponible inntekt dividert på kvadratroten av antall husholdningsmedlemmer. Det er én måte å ta hensyn til at det er stordriftsfordeler. Det finnes andre metoder uten at vi skal gå nærmere inn på det her, se f.eks. Aasness (1995) og Benedictow, Hussein og Aasness (2000). Resultatene kan i en del tilfeller være følsomme overfor den ekvivalensskala som benyttes, mens i andre tilfeller kan resultatene være robuste uansett skala. Vi ser i tabell 4 den samme utviklingen som i tabell 3. Alderspensionisthusholdningene opplever en sterk utvikling i disponibel ekvivalentinntekt i hele perioden fra 1995 til 2030. Andre pensjonisthusholdninger har en god utvikling mellom 1995 og 2010 mens det er en noe mer moderat økning i disponibel ekvivalentinntekt fra 2010 til 2030. Pensjons- ekvivalentinntekten er omtrent lik i 2030 som i 2010. For hele befolkningen er det omtrent som i tabell 3. Dette er stort sett i samsvar med Gravningsmyhr (1995). Veksten i disponibel inntekt er imidlertid lavere hos henne enn det vi finner. Dette skyldes at vi har økende kapitalinntekter og tjenstepensjoner som øker ved at befolkningen får høyere utdanning. En ytterligere forskjell er beregningsmåte. Vi beregner husholdningsinntekt ved å dividere på kvadratroten av antall husholdningsmedlemmer, mens Gravningsmyhr beregner husholdningsinntekt per person i husholdningen, og antar at det dermed ikke er noen stordriftsfordeler.

Tabell 3. Gjennomsnittlig egen pensjon per person etter personens pensjonsstatus. Gjennomsnittlig egen disponibel inntekt i parentes. 1999-kroner.

	1995	1999	2010	2030
Hele befolkningen	18700 (111000)	23100 (129700)	28200 (137000)	37100 (147500)
Alderspensionister	83300 (121100)	100000 (143700)	114600 (165500)	130600 (199300)
Andre pensjonister	90000 (152100)	105400 (171300)	113400 (186200)	114300 (195000)
Herav; Uførepensjonister	89500 (130300)	105000 (160000)	113100 (179400)	113900 (188600)
AFP-pensjonister	106600 (170400)	119400 (204500)	129500 (208600)	132000 (227200)
Etterlatte- og attføringspensjonister	82100 (153800)	89500 (189700)	88700 (200400)	86200 (209900)

Tabell 4. Gjennomsnittlig pensjon for husholdningen etter husholdningens pensjonsstatus. Gjennomsnittlig disponibel ekvivalentinntekt for husholdningen i parentes. 1999-kroner.¹

	1995	1999	2010	2030
Alle husholdninger	22800 (163900)	27500 (192300)	32400 (202100)	44800 (214200)
Alderspesjonisthusholdning	65800 (137600)	80000 (164100)	90900 (190100)	109500 (228800)
Andre pensjonisthusholdninger	46800 (173000)	52700 (211700)	60100 (224800)	64200 (233900)

¹ Husholdningens disponible inntekt er dividert på kvadratroten av antall husholdningsmedlemmer, noe som gir ekvivalentinntekten. Pensjonsinntekt er også dividert på kvadratroten av antall husholdningsmedlemmer.

6. Beregninger av skattefordelene

6.1. Gjennomsnittlige skattefordeler

Økte pensjonsinntekter og endringer i befolkningssammensetningen vil påvirke den enkeltes disponible inntekt og skatteinntektene til det offentlige. De økte pensjonsinntektene vil påvirke skattefordelene størrelse. Vi beregner skattefordelene som differansen mellom skattebetaling med dagens regler og skattebetaling i fravær av skattefordelene. I avsnitt 2 gikk vi kort gjennom hovedtrekkene ved de tre særskilte skattereglene for pensjonister, som gjør at pensjonister betaler lavere skatt enn sysselsatte. I tabell 5 er det vist hvor mye disse skattefordelene utgjør i hvert av årene 1995, 1999, 2010 og 2030 for husholdninger med minst én alderspensjonist. Skattefordelen for husholdningen er per person. Vi ser at lav trygdeavgift gir økende skattefordel i hele perioden. I kraft av at pensjonene øker, vil gevinsten av lav trygdeavgift øke. Skattebegrensingsregelen har motsatt utvikling. Økende inntekter for pensjonistene gjør at færre kommer inn under denne regelen, og dens betydning blir derfor mindre. Når det gjelder særfradraget vil det være samme virkning som for den lave trygdeavgiften. Høyere inntekt vil gjøre at besparingen som følge av særfradraget vil øke, noe som vi ser av tabellen. Vi ser ellers at summen av alle skattefordelene sammen utgjør mer enn hver og én av fordelene hver for seg. Dette skyldes at det er interaksjonseffekter som gjør at skattereglene virker sammen. Om for eksempel den lave trygdeavgiften ble tatt bort ville det alt annet like øke skattebyrden. De som kommer inn under skattebegrensingsregelen ville imidlertid ikke få økt skatt. Skattebegrensingsregelen vil derfor fange opp et eventuelt bortfall av en av de andre fordelene. Tilsvarende vil bortfall av skattebegrensingsregelen øke betydningen av de andre skattefordelene. Gravningsmyhr (1995) sine beregninger er gjengitt i parentes under våre tall. Vi ser at det er noen forskjeller, der noe skyldes at

Tabell 5. Gjennomsnittlige skattefordeler per person i husholdninger med minst én alderspensjonist, som følge av ulike skatteregler. 1999-kroner.¹

	1995	1999	2010	2030
Lav trygdeavgift	2300 (2350)	2900	4500 (3000)	7200 (3550)
Skattebegrensningsregel	2800 (2250)	3300	2100 (1350)	900 (950)
Særfradrag	1200 (1600)	1500	2000 (1800)	2900 (2100)
Alle skattefordeler	11700 (8750)	13200	12800 (9250)	13200 (9300)

¹ Tallene i parentes er fra Gravningsmyhr (1995), og er i 1995-kroner.

skattereglene ulike år er benyttet. Både satser og utformingen av reglene er ulike. Skattebegrensningsregelen er i våre beregninger tilpasset en høyere minstepensjon enn i Gravningsmyhr (1995), slik at denne anvendt på tidligere års inntektsdata medfører at den får større betydning. Dette forklarer samtidig at trygdeavgiften og særfradraget har mindre betydning i 1995 i våre beregninger. Fordelen av trygdeavgiften øker mye i våre beregninger, noe som delvis skyldes en sterk vekst i tjenstepensjonene.

6.2. Fordelingsvirkninger

Etter å ha sett på skattefordelens gjennomsnittlige størrelse for alle alderspensjonister skal vi se på fordelingen av skattefordelene etter husholdningenes ekvivalentinntekt. Slike beregninger av *fordelingen* av skattefordeler vil på mange måter være mest effektivt når man kan sammenligne samme hushold før og etter skattesatsendringen, og dette fungerer i statiske modeller. I dynamiske modeller hvor skatteendringen påvirker atferden, kan og vil samme hushold få helt forskjellige livsbaner, fordi én endring i en periode drar med seg en kjede av endringer i alle de etterfølgende periodene¹. Satt på spissen vil det ikke være de samme husholdene og personene man sammenligner, og for mange av de etterfølgende begivenhetene er det ikke rimelig å si at den egentlige årsaken var den opprinnelige endringen i systemet for skatter og overføringer². Problemet med å sammenligne samme person før og etter en skatteendring når man ser langt fram i tid, er *både* et reelt problem ved den verden vi forsøke å beskrive og et modellteknisk problem. Vi har her simulert med atferdsvirkninger fra disponibel inntekt til sparing og boligkonsum. Stokastikken gjør at en liten endring i disponibel inntekt i en

¹ Et eksempel: Ola og Kari ligger på randen av skilsmisse, men ekteskapet overlever og de får to barn i tillegg til det ene de har fra før. I den alternative simuleringen økes støtten til enslige forsørgere og Kari velger av den grunn skilsmisse. Det er lett å se at det er umulig å sammenligne samme hushold og samme personer, i tillegg til at alle vil få fundamentale endringer i livsbanene.

² Et eksempel: Lykkelig over sin skilsmisse begynner Kari å bruke skilsmisседatoen på sin egen Lotto-rekke, med det resultat at hun vinner 3,4 millioner kroner. Man kan ikke med noen rimelighet tilskrive denne endringen i Kari's økonomi til endringen i støtten til enslige forsørgere. Sekvensen av tilfeldige tall i MOSART kan på mange måter sies å ha tilsvarende effekter, og de er vanskelig å nøytralisere.

tidlig periode kan endre valg av boligtilpasning. Fordi ulike kapitalformer gir ulik avkastning etter skatt, kan dette på individnivå gi store virkninger på samlet formue over tid. Mange av de som havner i laveste (og høyeste) desil gjør dette av tilfeldige årsaker (valgt tilfeldig veldig lavt (høyt) boligkonsum).

To tilnæringer er hensiktsmessige. Man kan søke å ta vekk *alle* stokastiske atferdsvirkninger som følger av skatteendringen og deretter simulere med samme sekvens av tilfeldige tall. Da kan man sammenligne alle personer med seg selv, og man vil få fram den direkte effekten av skatteendringen. I dette notatet har vi laget en spesialversjon av MOSART hvor boligkonsumet er gjort ikke-stokastisk, slik at det ikke blir noen tilbakevirkninger på atferden av endret disponibel inntekt gjennom reduserte skattefordeler for pensjonister. I mange tilfeller vil man imidlertid ønske å simulere atferdsendringer, for eksempel endringer i arbeidstilbudet, og det blir dermed umulig å simulere ellers like livsbaner. I tillegg vil det være svært vanskelig å generere samme sekvens av tilfeldige tall selv med bare *ett* annerledes utfall av én av trekningene. Vi vil også anføre at det å ta vekk atferdsvirkninger både krever ressurser og gjør modellen mindre relevant. Tabell 13A og figur 3A i vedlegget illustrerer omfanget av problemet, hvor effektene burde vært de samme som i tabell 13 og figur 3. Vi ser at det tilsynelatende er alderspensjonisthusholdninger i enkelte desiler, spesielt i den lavere del av inntektsfordelingen, som tjener på å miste særfradraget og den lave trygdeavgiften. En annen tilnærming er derfor å simulere med atferdsvirkninger, og deretter sammenligne de 10 prosent fattigste i referansebanen med de 10 prosent fattigste i den alternative simuleringen, uten tanke på om dette er samme personer. Dette fungerer bra uten å ødelegge modellen, men øker usikkerheten som følger av trekningene. Dette kan kompenseres ved å øke utvalgsstørrelsen, noe som krever tilsvarende lenger maskintid for å gjennomføre simuleringene. I tabell 13B i vedlegget har vi brukt denne siste tilnærmingen, for å illustrere i hvilken grad dette løser problemet i disse beregningene. Vi har imidlertid ikke benyttet større utvalg ved beregningen av tabell 13B.

En del av virkningene som følge av stokastikken i modellen for å rendyrke effekten av skattefordelene er derfor tatt bort. I tabell 6, 7, 8 og 9 ser vi nærmere på fordelingen av skattefordelene etter gjennomsnittlig ekvivalentinntekt for husholdningene. Det gjør vi i første omgang ved å beregne desiltabeller. Vi sammenligner samme personer med dagens regler og uten de tre særskilte skattereglene. Husholdningene er sortert etter ekvivalentinntekt med dagens regler. Vi ser at for 1995, 1999 og 2010 er de samlede skattefordeler for alderspensjonisthusholdninger økende med disponibel ekvivalentinntekt, for så å avta noe, før de igjen øker for de høyeste inntektsgruppene. I 2030 er de samlede skattefordelene først avtakende, for så å stige for husholdningene med størst ekvivalentinntekt. De som er i 10. desil har i alle årene størst samlede skattefordeler. Dette kommer delvis av at noen får veldig store tjenestepensjoner. I andre pensjonisthusholdninger er det også en utvikling i retning at de som befinner seg i de laveste desilene etter hvert får størst skattefordeler av de særskilte skattereglene, om vi bortser fra de med størst disponibel ekvivalentinntekt. Disse får størst absolutte skattefordeler også blant andre pensjonisthusholdninger. Det samme gjelder om vi ser på hele befolkningen.

Tabell 6. Desiltabell for skattefordelene, 1995, husholdningene er sortert etter husholdningenes ekvivalentinntekt. 1999-kroner.

Desil	Alderspensionister		Andre pensjonister		Hele befolkningen	
	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler
1	77900	9900	73400	7300	41500	800
2	88700	12600	102000	13100	87600	7500
3	100200	14900	118900	14700	108200	9500
4	109600	15700	133900	11500	125800	7500
5	119800	14700	150300	9300	143100	5800
6	131100	14300	167400	8400	161500	3900
7	143200	13600	184800	8100	181400	3400
8	162100	12100	205700	8000	204800	3100
9	189000	12100	235600	8300	238500	2900
10	261000	15300	338500	8400	349500	2700

Tabell 7. Desiltabell for skattefordelene, 1999, individene er sortert etter husholdningenes ekvivalentinntekt. 1999-kroner.

Desil	Alderspensionister		Andre pensjonister		Hele befolkningen	
	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler
1	92700	12900	98300	12200	59300	1800
2	107600	16800	128100	15800	107400	9300
3	119400	17800	147500	13100	128700	9900
4	129700	16400	166100	10200	147900	7500
5	141200	15600	185500	9300	167200	5500
6	153400	15000	204600	8900	187900	4200
7	169300	13400	225400	8700	210100	4100
8	191400	12800	251700	9200	237300	3800
9	223500	13400	288000	9200	276000	3900
10	309400	17200	419500	10000	398900	3700

Tabell 8. Desiltabell for skattefordelene, 2010, individene er sortert etter husholdningenes ekvivalentinntekt. 1999-kroner.

Desil	Alderspensionister		Andre pensjonister		Hele befolkningen	
	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler
1	99600	14200	108000	13000	60700	1500
2	122000	16800	137800	13500	115100	7900
3	136100	14800	157800	11000	138500	7600
4	150100	13700	178000	9900	158400	6000
5	164900	12800	197200	9700	178700	5400
6	181900	12600	217900	9900	199100	4900
7	201600	12800	240200	9900	221600	5200
8	225300	13600	266700	10400	248900	5100
9	261200	15000	305400	10400	288300	5400
10	370600	19400	431500	12800	417000	6200

Tabell 9. Desiltabell for skattefordelene, 2030, individene er sortert etter husholdningenes ekvivalentinntekt. 1999-kroner.

Desil	Alderspensionister		Andre pensjonister		Hele befolkningen	
	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler	Gjennomsn. disp. innt.	Samlede skattefordeler
1	119900	15500	111100	13200	67000	1500
2	148700	12700	140500	12900	125400	7000
3	168800	12100	163200	10400	150300	5900
4	186200	12300	183900	10200	170900	5700
5	203800	12700	204700	9800	190700	6100
6	222700	13400	227700	10400	211600	6400
7	244900	14400	251900	10500	235100	6800
8	271200	15100	279800	11000	263300	7400
9	313800	17100	320300	12100	304700	8000
10	422200	22400	458200	16700	429300	11000

I dette tilfellet får imidlertid ikke husholdninger i 1. desil så store skattefordeler. Det er ikke så mange pensjonister i denne desilen, noe som bidrar til at det blir flere med lavere inntekter som ikke nyter godt av skattefordelene.

Det er også interessant å se på hvordan de enkelte skattefordelene er fordelt etter husholdningens ekvivalentinntekt. Dette er vist i tabellene 10-13 for alderspensjonisthusholdninger og for andre pensjonisthusholdninger i tabell 14-17. Tilsvarende er tabellene 18-21 for alle husholdninger i hele befolkningen. De hovedtrekk vi kan se for alderspensjonisthusholdninger er at skattefordelen av lav trygdeavgift og særfradrag kommer til størst del de med høyest inntekter til gode. Dette er ventet da skattefordelen av lav trygdeavgift er proporsjonal med inntekten, og særfradraget kommer til nytte først etter at inntekten har kommet over grensene der skattebegrensingsregelen gjelder. Skattefordelen av skattebegrensingsregelen derimot øker først med økende inntekt, for så å falle for de i desilene med høyest inntekt. Ser vi på andre pensjonisthusholdninger og hele befolkningen er det et tilsvarende bilde. Resultatene våre er kvalitativt sett de samme som i Gravningsmyhr (1995). Se også Arneberg og Gravningsmyhr (1994) for beregninger av skattefordelene av de særskilte skattereglene.

Tabell 10. Desiltabell for skattefordelene, 1995, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Alderspensionisthusholdninger. 1999-kroner.

Desil	Gjennomsn. disp. innt.	Skattefordel av lav trygdeavg.	Skattefordel av skattebegr.	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	77900	0	2500	0	9900
2	88700	0	4300	0	12600
3	100200	0	6300	0	14900
4	109600	200	6700	200	15700
5	119800	300	5200	400	14700
6	131100	800	4400	900	14300
7	143200	1600	3400	1400	13600
8	162100	3700	1000	2700	12100
9	189000	6300	200	3500	12100
10	261000	11200	200	3600	15300

Tabell 11. Desiltabell for skattefordelene, 1999, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Alderspensionisthusholdninger. 1999-kroner.

Desil	Gjennomsn. disp. innt.	Skattefordel av lav trygdeavg.	Skattefordel av skattebegr.	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	92700	0	4700	0	12900
2	107600	0	7800	0	16800
3	119400	100	8300	100	17800
4	129700	300	6400	300	16400
5	141200	700	5100	600	15600
6	153400	1300	4200	1100	15000
7	169300	3100	2000	2500	13400
8	191400	5300	400	3200	12800
9	223500	8700	100	3800	13400
10	309400	13100	100	3600	17200

Tabell 12. Desiltabell for skattefordelene, 2010, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Alderspensionisthusholdninger. 1999-kroner.

Desil	Gjennomsn. disp. innt.	Skattefordel av lav trygdeavg.	Skattefordel av skattebegr.	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	99600	100	5800	100	14200
2	122000	100	7400	100	16800
3	136100	600	4500	600	14800
4	150100	1400	2900	1200	13700
5	164900	3200	1600	2600	12800
6	181900	5100	600	3400	12600
7	201600	6900	100	3800	12800
8	225300	9200	0	3900	13600
9	261200	11000	0	3800	15000
10	370600	15700	0	3600	19400

Tabell 13. Desiltabell for skattefordelene, 2030, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Alderspensionisthusholdninger. 1999-kroner.

Desil	Gjennomsn. disp. innt.	Skattefordel av lav trygdeavg.	Skattefordel av skattebegr.	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	119900	200	6000	200	15500
2	148700	1300	1800	1200	12700
3	168800	4400	500	3500	12100
4	186200	6800	100	4100	12300
5	203800	7900	0	4200	12700
6	222700	9000	0	4100	13400
7	244900	10400	0	4000	14400
8	271200	11200	0	3900	15100
9	313800	13400	0	3700	17100
10	422200	19000	0	3600	22400

Tabell 14. Desiltabell for skattefordelene, 1995, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Andre pensjonisthusholdninger. 1999-kroner.

Desil	Gjennomsn, disp, innt,	Skattefordel av lav trygdeavg,	Skattefordel av skattebegr,	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	73400	0	2300	0	7300
2	102000	100	5300	200	13100
3	118900	200	6100	200	14700
4	133900	900	3100	900	11500
5	150300	2000	1400	1900	9300
6	167400	3500	500	3000	8400
7	184800	3600	400	3100	8100
8	205700	3800	500	3100	8000
9	235600	4300	400	3000	8300
10	338500	4300	500	2800	8400

Tabell 15. Desiltabell for skattefordelene, 1999, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Andre pensjonisthusholdninger. 1999-kroner.

Desil	Gjennomsn, disp, innt,	Skattefordel av lav trygdeavg,	Skattefordel av skattebegr,	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	98300	0	5000	100	12200
2	128100	300	7000	300	15800
3	147500	1000	4200	900	13100
4	166100	2500	1200	2200	10200
5	185500	4000	400	3100	9300
6	204600	4400	400	3300	8900
7	225400	4500	400	3200	8700
8	251700	4900	400	3200	9200
9	288000	4900	600	2900	9200
10	419500	6000	400	3000	10000

Tabell 16. Desiltabell for skattefordelene, 2010, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Andre pensjonisthusholdninger. 1999-kroner

Desil	Gjennomsn, disp, innt,	Skattefordel av lav trygdeavg,	Skattefordel av skattebegr,	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	108000	100	5600	100	13000
2	137800	700	4700	600	13500
3	157800	1700	1700	1400	11000
4	178000	4000	500	3100	9900
5	197200	5200	200	3400	9700
6	217900	5600	300	3500	9900
7	240200	5900	200	3400	9900
8	266700	6300	300	3400	10400
9	305400	6500	200	3200	10400
10	431500	9200	100	3300	12800

Tabell 17. Desiltabell for skattefordelene, 2030, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Andre pensjonisthusholdninger. 1999-kroner

Desil	Gjennomsn, disp, innt,	Skattefordel av lav trygdeavg,	Skattefordel av skattebegr,	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	111100	200	5600	200	13200
2	140500	700	4000	700	12900
3	163200	2200	1000	2000	10400
4	183900	4800	500	3400	10200
5	204700	5500	100	3500	9800
6	227700	6100	200	3400	10400
7	251900	6500	200	3400	10500
8	279800	7000	200	3400	11000
9	320300	8400	100	3400	12100
10	458200	12900	100	3400	16700

Tabell 18. Desiltabell for skattefordelene, 1995, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Alle husholdninger. 1999-kroner

Desil	Gjennomsn, disp, innt,	Skattefordel av lav trygdeavg,	Skattefordel av skattebegr,	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	41500	0	200	0	800
2	87600	0	2400	0	7500
3	108200	100	4000	100	9500
4	125800	300	2500	300	7500
5	143100	700	1400	600	5800
6	161500	1300	300	1000	3900
7	181400	1500	100	1100	3400
8	204800	1800	100	1000	3100
9	238500	1800	100	900	2900
10	349500	1800	100	700	2700

Tabell 19. Desiltabell for skattefordelene, 1999, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Alle husholdninger. 1999-kroner

Desil	Gjennomsn, disp, innt,	Skattefordel av lav trygdeavg,	Skattefordel av skattebegr,	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	59300	0	600	0	1800
2	107400	0	4200	0	9300
3	128700	200	4100	200	9900
4	147900	500	2300	400	7500
5	167200	1200	800	1000	5500
6	187900	1700	200	1200	4200
7	210100	2200	100	1300	4100
8	237300	2300	100	1200	3800
9	276000	2500	100	1100	3900
10	398900	2600	100	900	3700

Tabell 20. Desiltabell for skattefordelene, 2010, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Alle husholdninger. 1999-kroner

Desil	Gjennomsn, disp, innt,	Skattefordel av lav trygdeavg,	Skattefordel av skattebegr,	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	60700	0	500	0	1500
2	115100	100	3500	100	7900
3	138500	400	2400	400	7600
4	158400	1000	900	900	6000
5	178700	2100	300	1500	5400
6	199100	2600	100	1600	4900
7	221600	3200	100	1600	5200
8	248900	3400	100	1600	5100
9	288300	3700	100	1500	5400
10	417000	4700	0	1400	6200

Tabell 21. Desiltabell for skattefordelene, 2030, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten. Alle husholdninger. 1999-kroner

Desil	Gjennomsn, disp, innt,	Skattefordel av lav trygdeavg,	Skattefordel av skattebegr,	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	67000	0	600	0	1500
2	125400	100	2800	100	7000
3	150300	600	900	600	5900
4	170900	2200	200	1700	5700
5	190700	3400	100	2000	6100
6	211600	4000	0	2100	6400
7	235100	4600	0	2100	6800
8	263300	5200	0	2100	7400
9	304700	6000	0	2000	8000
10	429300	9000	0	2000	11000

7. Fordelingseffekter av skattefordelene

7.1. Gini-koeffisienter

En annen måte å se på fordelingsvirkningene er ved å betrakte Gini-koeffisienten og interaksjonskurver. Vi skal i dette avsnittet se nærmere på inntektsfordelingsvirkninger av skattefordelene hver for seg, og sammen. Et mål på inntektsfordelingen i en populasjon er Gini-koeffisienten. Gini-koeffisienten kan rangere inntektsfordelinger og kvantifisere forskjellen i ulikhet mellom fordelinger. Se Aaberge (2000). La X være ekvivalentinntekten med kumulativ fordeling $F(\cdot)$, tetthetsfordeling $f(\cdot)$ og forventning μ . Gini koeffisienten er definert som:

$$(1) \quad G = \int_0^1 [1 - 2L(u)] du$$

der $L(u)$ er Lorentzkurven, definert som;

$$(2) \quad L(u) = \frac{1}{\mu} \int_0^u F^{-1}(t) dt, \quad 0 \leq u \leq 1$$

F^{-1} er den inverse til F fra venstre.

Gini-koeffisienten (G) vil ligge mellom 0 og 1, og er arealet mellom 45 graders diagonalen og Lorentzkurven. Større G innebærer større ulikhet. $G=0$ betyr at all inntekt er likt fordelt, mens $G=1$ betyr at én person eller husholdning mottar all inntekt i samfunnet. Dersom G øker med en bestemt skattefordel innebærer det at inntekstfordelingen er mer ulik med denne skattefordelen enn uten. Motsatt vil en skattefordel øke likheten dersom G er lavere med skattefordelen enn uten. Dersom ulikheten målt ved G reduseres med 1 prosent, er det samme reduksjon av ulikhet som vi ville oppnådd dersom vi tok 1 prosent av alles inntekt og delte ut som et likt beløp til alle.

Lorentzkurven beskriver inntektsandeler, og ikke relative inntektsnivåer. Vi kan transformere Lorentzkurven og få interaksjonskurven, $M(u)$.

$$M(u) = \frac{L(u)}{u}, \quad 0 < u \leq 1$$

$$M(u) = 0, \quad u = 0$$

Interaksjonskurven gir for en gitt u det relative forholdet mellom gjennomsnittsinntekten for de $100u$ prosent fattigste i populasjonen og gjennomsnittsinntekten for hele populasjonen. Dersom vi har en situasjon uten en bestemt skattefordel, og så innfører denne skattefordelen, vil interaksjonskurven si oss hvem som nyter størst nytte av skattefordelen. Dersom kurven ligger over 1 for de $100u$ prosent fattigste i populasjonen, så betyr det at de $100u$ prosent fattigste får mer av skattefordelen enn gjennomsnittet for hele populasjonen. Ligger kurven under 1 så får de $100u$ prosent fattigste mindre av skattefordelen enn gjennomsnittet for hele populasjonen.

Gini-koeffisienter og interaksjonskurver beregnes med et "ulikhetsprogram" utviklet av Rolf Aaberge og Tom Vennemo i Statistisk sentralbyrå. Gini-koeffisientene er gjengitt i tabellene 22, 23, 24 og 25. Se også Andreassen og Fredriksen (1998) for beregninger av Gini-koeffisienter på basis av fremskrivninger ved MOSART-modellen. Ser vi først på Gini- koeffisienten med dagens regelverk så reduseres ulikheten i fra 1995 til 2030, uansett om vi betrakter hele befolkningen, eller kun betrakter alderspensjonisthusholdninger for seg og andre pensjonisthusholdninger for seg. For alderspensjonisthusholdninger skjer det en økning i ulikheten på omtrent 5 prosent i perioden 1995 til 2010. Ulikheten faller imidlertid fra 2010 til 2030, slik at G ligger litt under 1995-nivå i 2030. Grunnen til at det skjer en økning i ulikheten for alderspensjonisthusholdninger fram mot 2010 vil være at nye pensjonister har større pensjoner, og denne økningen er relativt sterkere enn reduksjonen i andelen minstepensjonister i samme periode. I perioden 2010 til 2030 faller imidlertid andelen minstepensjonister, og innebærer at inntektsfordelingen blant alderspensjonister blir jevnere i perioden fra 2010 til 2030.

Vi ser at lav trygdeavgift og særfradrag virker i retning av større ulikhet både for inntektsfordelingen blant alderspensjonisthusholdninger og andre pensjonisthusholdninger. Lav trygdeavgift er en fordel som øker proporsjonalt med inntekten, så den vil komme til størst nytte for de med høyest inntekt. Særfradraget vil også være til størst fordel dersom inntekten kommer opp i en viss størrelse. Det er i samspillet med skattebegrensingsregelen at trygdeavgiften og særfradraget øker ulikheten. Vi ser da også at skattebegrensingsregelen virker i retning av større likhet. For hele befolkningen virker den lavere trygdeavgiften i retning av større ulikhet, mens særfradraget ikke endrer inntektsfordelingen målt ved Gini-koeffisienten. Skattebegrensingsregelen virker i retning av mer likhet i hele framskrivningsperioden. Med dagens regler ser vi at det går mot en jevnere inntektsfordeling i perioden til 2030 når vi betrakter hele befolkningen. Dette kan blant annet forklares ved at pensjonistene vil utgjøre en større andel av befolkningen, og som vi har sett har pensjonistene som gruppe en jevnere inntektsfordeling enn øvrige deler av befolkningen, målt ved Gini-koeffisienten.

Tabell 22. Ulikhet i disponibel inntekt for ulike populasjoner, 1995, målt ved Gini-koeffisienten. Prosentvis endring i parentes.

	Alle fordeler	uten lav trygdeavgift	Uten skattebegrensning	Uten særfradrag	Ingen skattefordeler
Hele befolkningen	0,280	0,279 (-0,4)	0,284 (1,4)	0,280 (0)	0,293 (4,6)
Alderspensjonist	0,204	0,195 (-4,4)	0,216 (5,9)	0,201 (-1,5)	0,224 (9,8)
Annen pensjonist	0,234	0,232 (-0,9)	0,242 (3,4)	0,233 (-0,4)	0,253 (8,1)

Tabell 23. Ulikhet i disponibel inntekt for ulike populasjoner, 1999, målt ved Gini-koeffisienten. Prosentvis endring i parentes.

	Alle fordeler	uten lav trygdeavgift	Uten skattebegrensning	Uten særfradrag	Ingen skattefordeler
Hele befolkningen	0,265	0,264 (-0,4)	0,270 (1,9)	0,265 (0)	0,277 (4,5)
Alderspensjonist	0,202	0,193 (-4,5)	0,216 (6,9)	0,200 (-1,0)	0,224 (10,9)
Annen pensjonist	0,229	0,227 (-0,9)	0,236 (3,1)	0,228 (-0,4)	0,246 (7,4)

Tabell 24. Ulikhet i disponibel inntekt for ulike populasjoner, 2010, målt ved Gini-koeffisienten. Prosentvis endring i parentes.

	Alle fordeler	uten lav trygdeavgift	Uten skattebegrensning	Uten særfradrag	Ingen skattefordeler
Hele befolkningen	0,261	0,260 (-0,3)	0,264 (1,1)	0,261 (0)	0,269 (3,1)
Alderspensjonist	0,215	0,206 (-4,2)	0,225 (4,7)	0,214 (-0,5)	0,232 (7,9)
Annen pensjonist	0,220	0,218 (-0,9)	0,226 (2,7)	0,221 (0,5)	0,234 (6,4)

Tabell 25. Ulikhet i disponibel inntekt for ulike populasjoner, 2030, målt ved Gini-koeffisienten. Prosentvis endring i parentes.

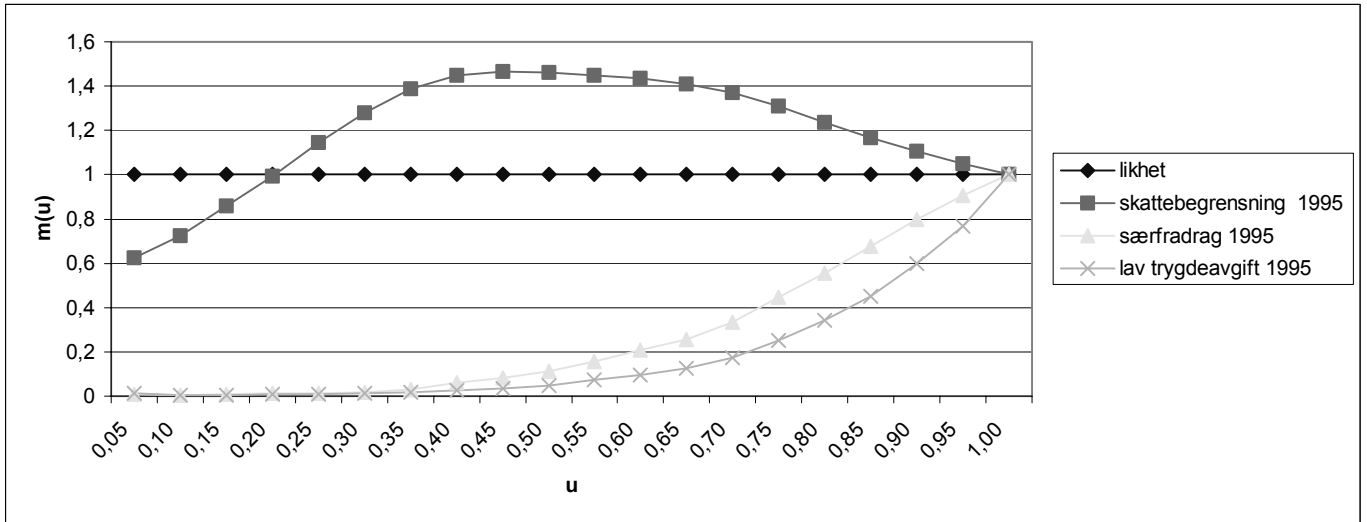
	Alle fordeler	uten lav trygdeavgift	Uten skattebegrensning	Uten særfradrag	Ingen skattefordeler
Hele befolkningen	0,252	0,249 (-1,2)	0,254 (0,8)	0,252 (0)	0,256 (1,6)
Alderspensjonist	0,202	0,197 (-2,5)	0,207 (2,5)	0,204 (1,0)	0,212 (5,0)
Annen pensjonist	0,226	0,223 (-1,3)	0,231 (2,2)	0,227 (0,4)	0,238 (5,3)

7.2. Interaksjonskurver

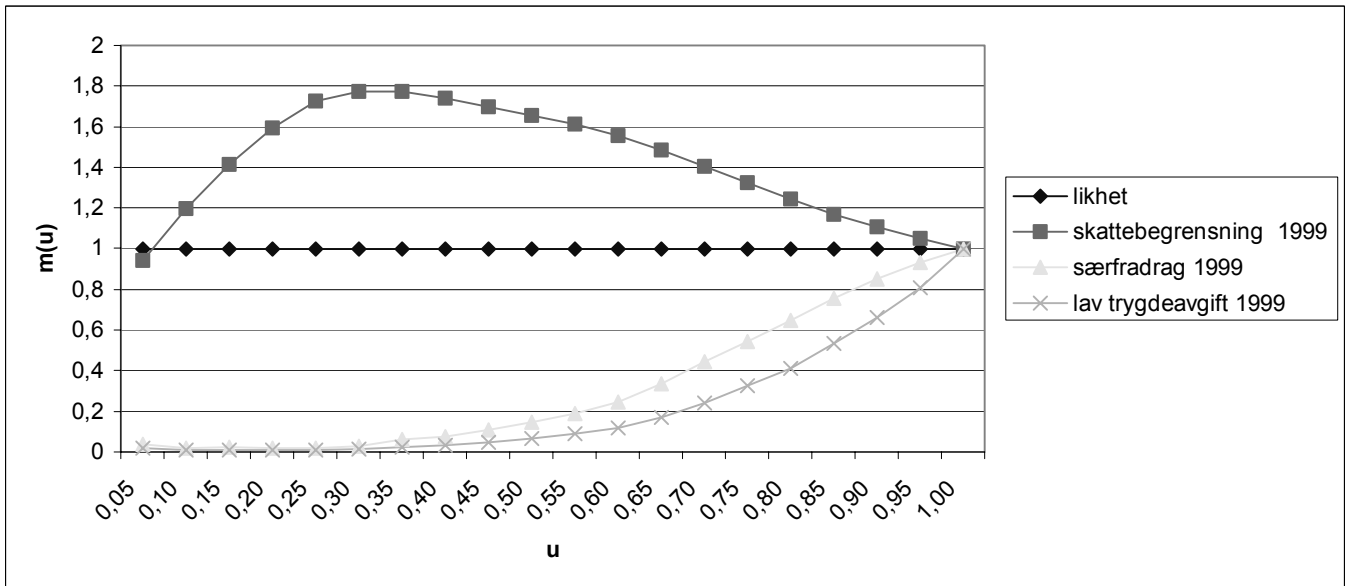
I figur 1 er det gjengitt interaksjonskurver for alderspensjonisthusholdninger i 1995, og i figur 2 og 3 tilsvarende kurver for 1999 og 2030. Vi ser at lav trygdeavgift og særfradrag i størst grad kommer de rikeste alderspensjonisthusholdningene til gode, mens skattebegrensningsregelen gir størst skattefordeler til de fattigste alderspensjonisthusholdningene. For 1995 ligger skattefordelen til de 20 prosent fattigste riktignok under gjennomsnittet for alle alderspensjonisthusholdninger, men dette har endret seg i 2030. Da tilflyter skattefordelen av skattebegrensningsregelen i størst grad de fattigste alderspensjonisthusholdningene. I figur 4, 5 og 6 er det vist interaksjonskurver for andre pensjonisthusholdninger. Bildet er mye det samme. I 1995 ligger skattefordelen av skattebegrensningsregelen for de 10 prosent fattigste under gjennomsnittet for alle andre pensjonisthusholdninger. I 2030 er dette endret, og det er de fattigste som nyter størst fordel av skattebegrensningsregelen. Det er også nå slik at de rikeste av andre pensjonisthusholdninger har størst fordel av lav trygdeavgift og særfradrag. Ser vi på hele befolkningen er mønsteret det samme. Figur 7 8 og 9 viser interaksjonskurver for hele befolkningen i henholdsvis 1995 1999 og 2030.

Resultatene fra fordelingsanalysene av skattefordelene gir det samme bilde som i Gravningsmyhr (1995). Når det gjelder beregningene av Gini-koeffisienter finner imidlertid vi at det i perioden 1995 til 2010 blir større ulikhet blant alderspensjonisthusholdninger, mens ulikheten i perioden 2010 til 2030 reduseres målt ved Gini-koeffisienten fram til 2030 til et nivå under det i 1995. Gravningsmyhr finner at ulikheten målt ved Gini-koeffisienten reduseres i hele perioden 1995 til 2030.

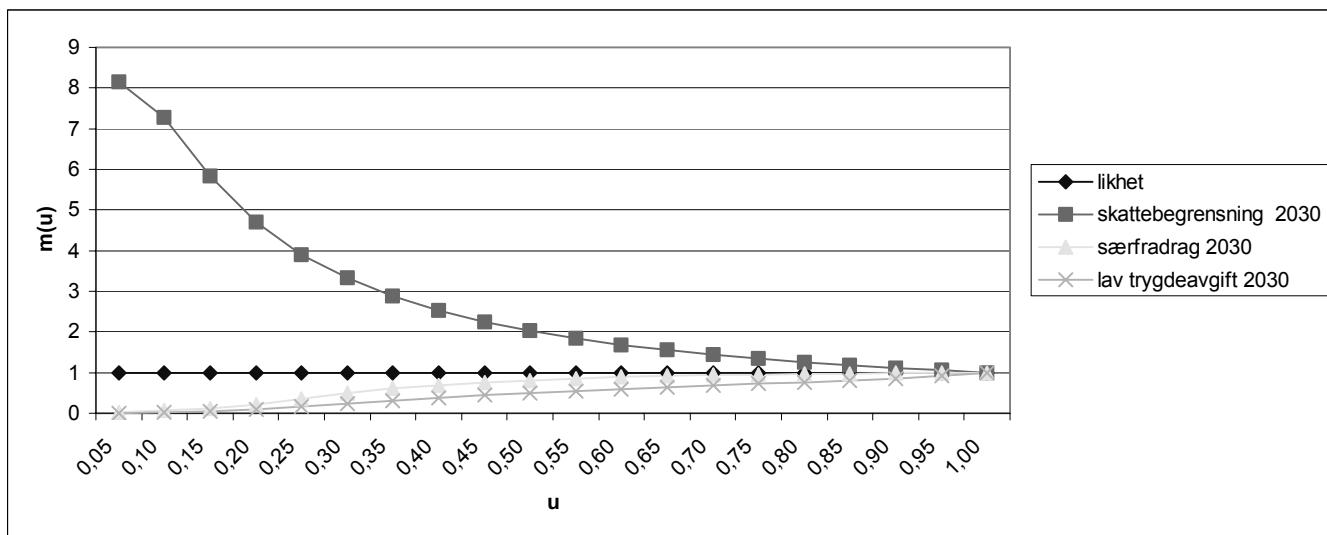
Figur 1. Interaksjonskurver for skattefordelene i 1995, alderspensjonisthusholdninger.

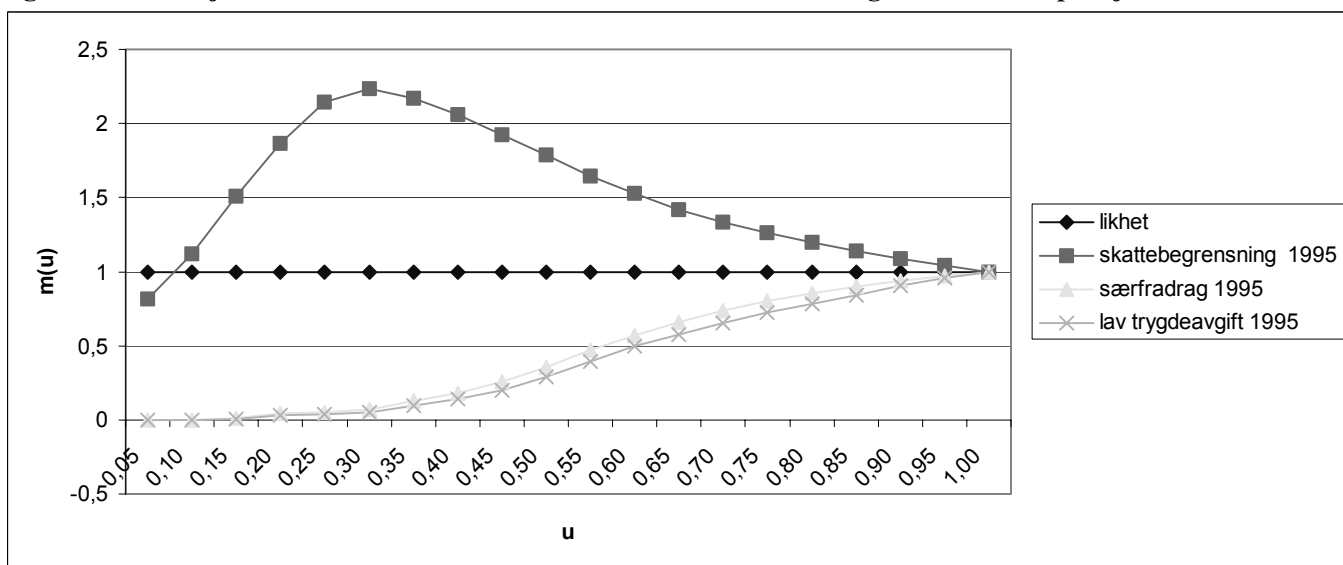
Figur 2. Interaksjonskurver for skattefordelene i 1999, alderspensjonisthusholdninger.

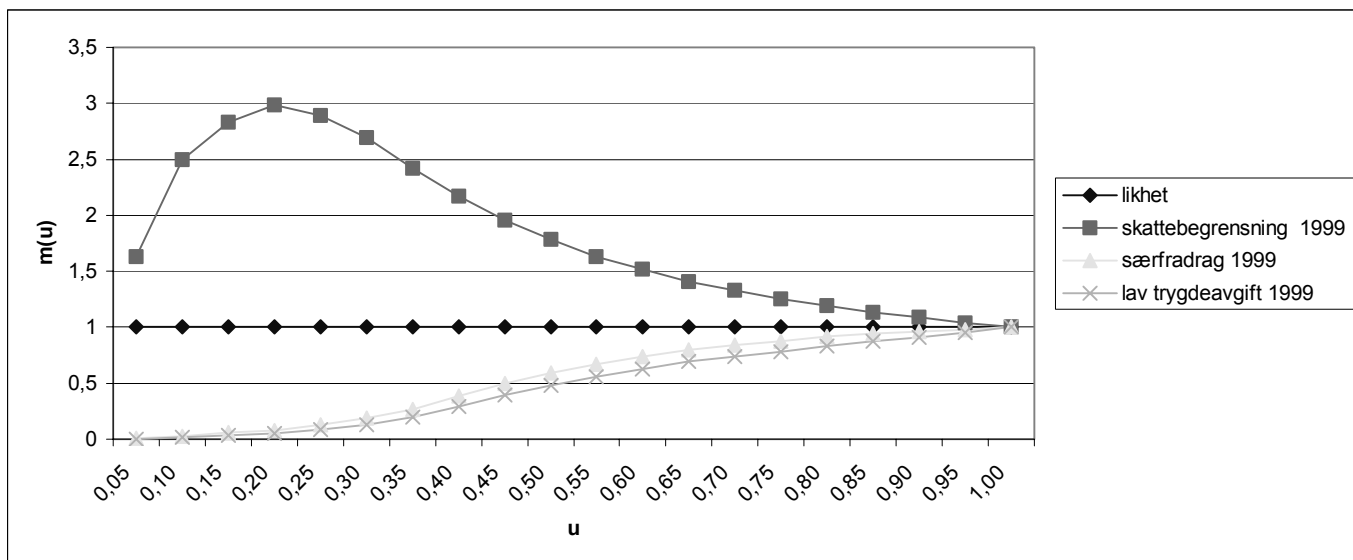
Figur 3. Interaksjonskurver for skattefordelene i 2030, alderspensjonisthusholdninger.

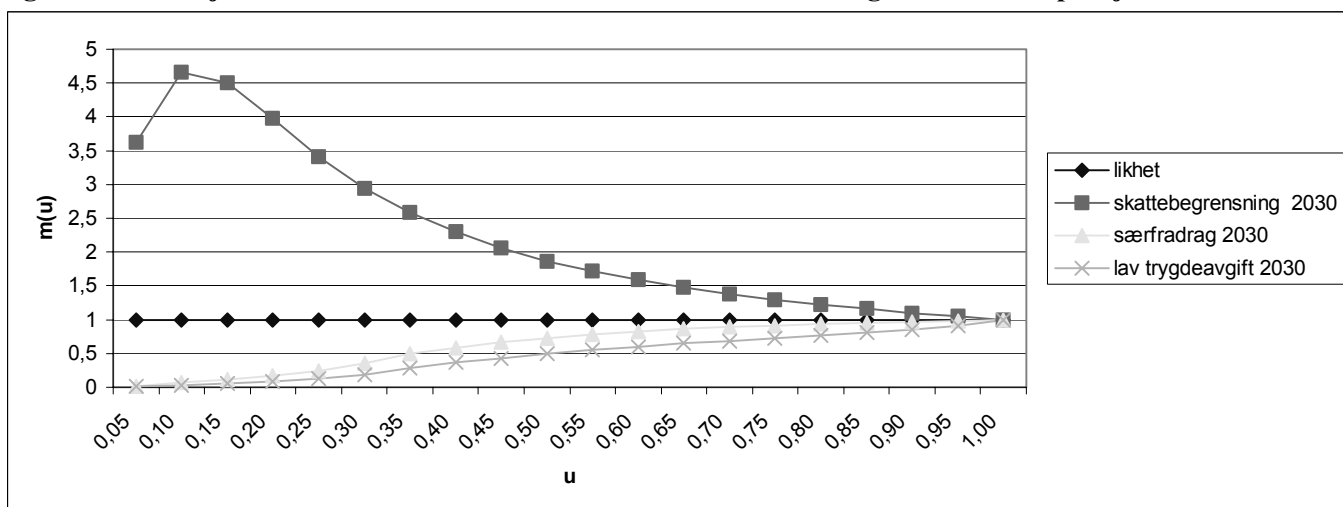
Figur 4. Interaksjonskurver for skattefordelene i 1995 for husholdninger med andre pensjonister.

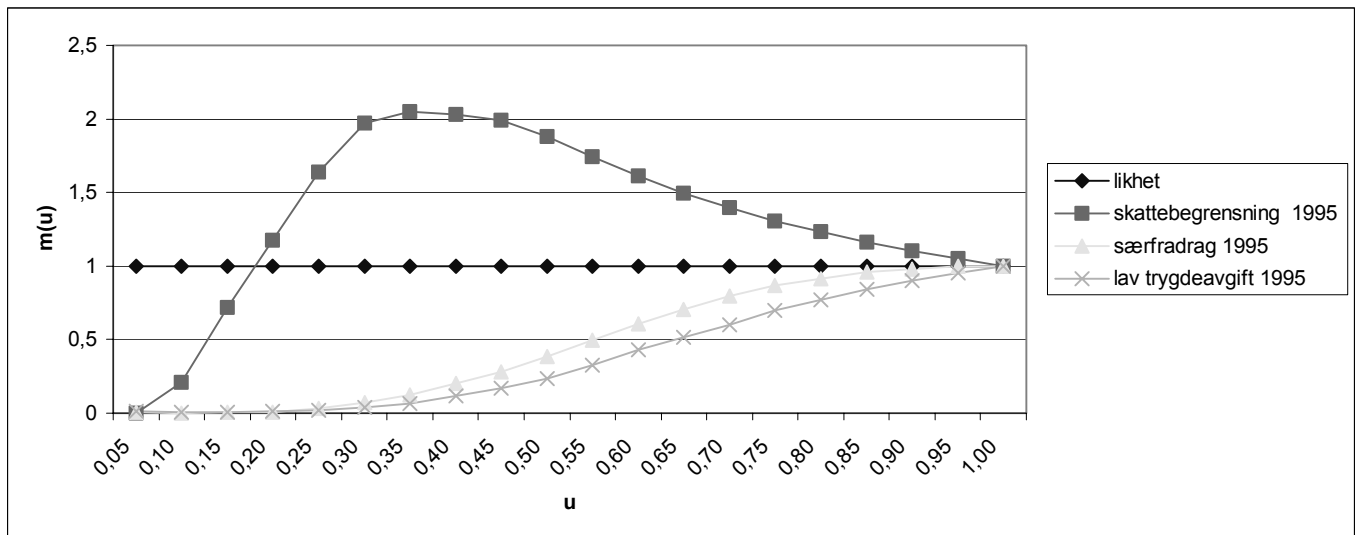
Figur 5. Interaksjonskurver for skattefordelene i 1999 for husholdninger med andre pensjonister.

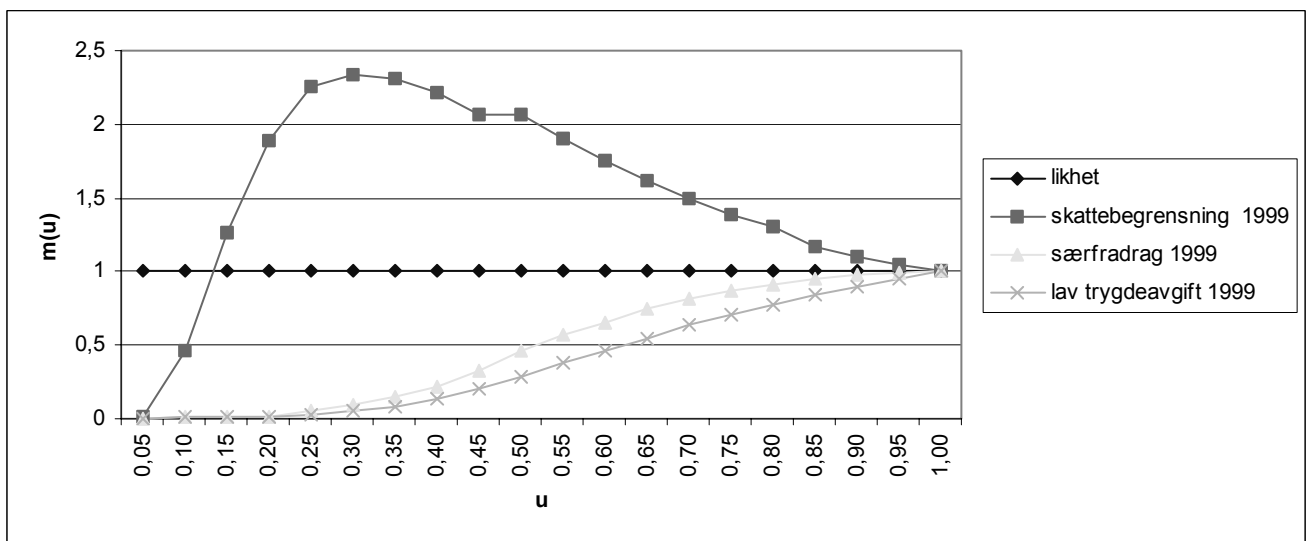
Figur 6. Interaksjonskurver for skattefordelene i 2030 for husholdninger med andre pensjonister.

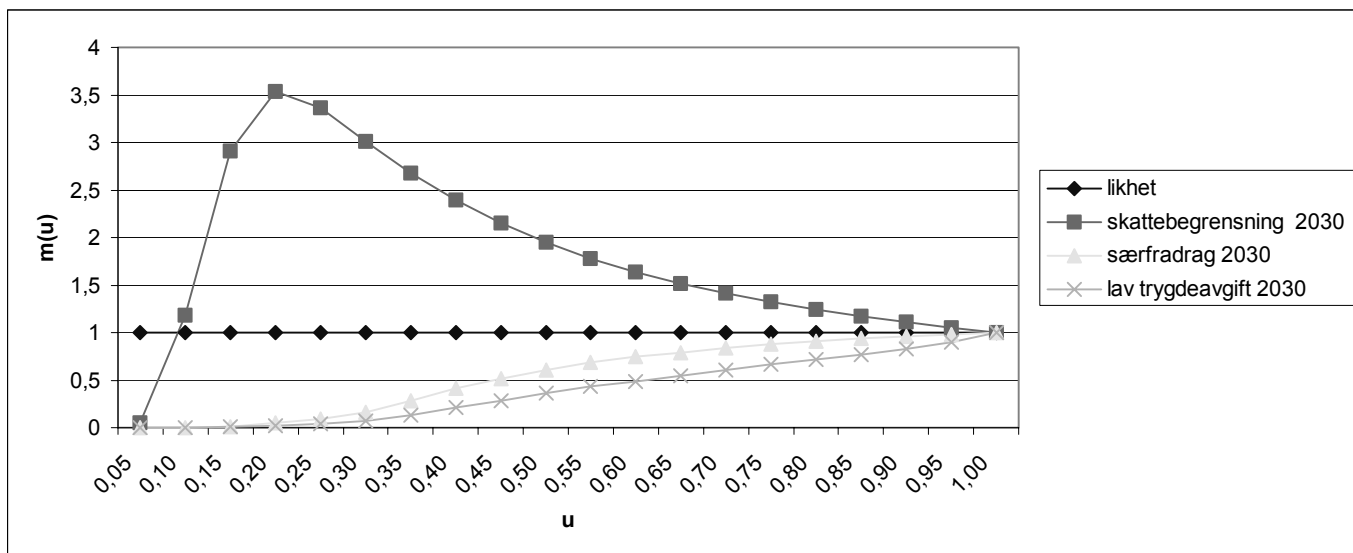
Figur 7. Interaksjonskurver for skattefordelene i 1995 for alle husholdninger i befolkningen.

Figur 8. Interaksjonskurver for skattefordelene i 1999 for alle husholdninger i befolkningen.

Figur 9. Interaksjonskurver for skattefordelene i 2030 for alle husholdninger i befolkningen.

8. Yrkesdeltaking, samordning av pensjon og lønn, og beregning av reelle marginalsatter

8.1. Yrkesdeltaking

Skatte- og trygderegler kan ha betydning for arbeidstilbudet. Det er interessant å analysere dette, og spesielt når skatte- og trygdereglene analyseres i sammen. Pensjonister mellom 67 og 70 år vil ha muligheten for å velge mellom trygd og arbeid. Også andre pensjonister vil kunne stå overfor et valg mellom trygd og arbeid, og denne beslutningen vil blant annet påvirkes av skattesystemet og trygdesystemet. Den effektive marginalsakten på arbeid kontra trygd vil være av stor betydning for den enkeltes insitamenter til arbeid. Dessuten vil de spesielle skatteregler for pensjonistene påvirke den effektive marginalsakten en pensjonist står overfor i avveiningen mellom arbeid og trygd. De tre særskilte skattereglene, lav trygdeavgift, særfradrag og skattebegrensningsregelen vil ha betydning for den effektive marginalsakten. I tillegg kommer reglene om avkorting av pensjon mot lønn. I MOSART er det ingen arbeidstilbudsresponser på endringer i skatt og pensjon. Det er heller ikke noen slike planer om å innarbeide det i modellen i overskuelig framtid. Det er imidlertid en mulighet å justere yrkesprosenten ad hoc i lys av kunnskap om slike responser beregnet på andre måter. Dette kan brukes i analyser av arbeidstilbudsvirkninger og konsekvenser for skatteprovenyet. Man kan også beregne virkninger på skatteprovenyet av skatte- og/eller trygdeendringer dersom man antar uendret atferd. Med MOSART-modellen kan vi også identifisere hvor mange som er berørt av eventuelle skatte- og/eller trygdeendringer, når det antas at atferden ikke endres av skatteendringene, slik at vi kan beregne effekten på skatteprovenyet. Dette har vi imidlertid ikke gjort i dette notatet.

8.2. Samordning pensjon - lønn

For alderspensjonister mellom 67 og 70 år gjelder avkortingsregler for pensjon mot lønn. Alderspensjonen uten ektefelle tillegg og barn tillegg reduseres med 40 prosent av pensjonsgivende inntekt utover grunnbeløpet. Det er lagt inn avkorting av pensjon mot lønnsinntekter kun for etterlatte pensjonister i MOSART. Beregning av særtillegg gjøres betinget på ektefellens yrkesdeltaking. Simulering av arbeidsinntekt er betinget av pensjoniststatus, slik at pensjonister med lønn som oftest har lav lønnsinntekt. Dette kan vi se av tabellene 26 - 29. Tabellene viser for hvert av årene 1995, 1999, 2010 og 2030 prosentvis andel av personer mellom 67 og 70 år som har arbeidsinntekt, fordelt etter størrelsen på arbeidsinntekten. Personene er også skilt etter om de er

**Tabell 26. Personer mellom 67 og 70 år i 1995
fordelt etter arbeidsinntekt. 1999-kroner.**

	Pensjonister Prosent	yrkesaktive Prosent
Ingen arbeidsinntekt	74	0
0 - 50 000	21	12
50 000 - 100 000	4	17
100 000 - 200 000	1	29
200 000 -	1	43
Totalt antall	105 300	4 200
Gjennomsnittlig arbeidsinntekt	10 600	254 200

**Tabell 27. Personer mellom 67 og 70 år i 1999
fordelt etter arbeidsinntekt. 1999-kroner.**

	Pensjonister Prosent	yrkesaktive Prosent
Ingen arbeidsinntekt	56	0
0 - 50 000	31	11
50 000 - 100 000	8	11
100 000 - 200 000	3	18
200 000 -	2	52
Totalt antall	99 300	4 400
Gjennomsnittlig arbeidsinntekt	23 500	271 000

**Tabell 28. Personer mellom 67 og 70 år i 2010
fordelt etter arbeidsinntekt. 1999-kroner.**

	Pensjonister Prosent	yrkesaktive Prosent
Ingen arbeidsinntekt	60	0
0 - 50 000	28	9
50 000 - 100 000	7	14
100 000 - 200 000	3	21
200 000 -	2	55
Totalt antall	114 800	7 600
Gjennomsnittlig arbeidsinntekt	25 900	326 700

**Tabell 29. Personer mellom 67 og 70 år i 2030
fordelt etter arbeidsinntekt. 1999-kroner.**

	Pensjonister Prosent	yrkesaktive Prosent
Ingen arbeidsinntekt	59	0
0 - 50 000	27	8
50 000 - 100 000	8	13
100 000 - 200 000	5	26
200 000 -	2	53
Totalt antall	161 400	13 100
Gjennomsnittlig arbeidsinntekt	27 200	300 700

pensjonister eller yrkesaktive. Vi ser at pensjonister har mye lavere arbeidsinntekter enn yrkesaktive mellom 67 og 70 år. Det er mulig å legge inn avkorting av lønn mot pensjon for andre grupper, men det er visse problemer forbundet med det. Personer som blir pensjonister i løpet av året vil kunne ha både betydelig lønn og pensjon uten at avkortingsreglene gjelder. Tilsvarende kan man tilsynelatende få etterbetalt lønn/feriepenger året etter at den er opptjent, uten at avkortingsreglene gjelder.

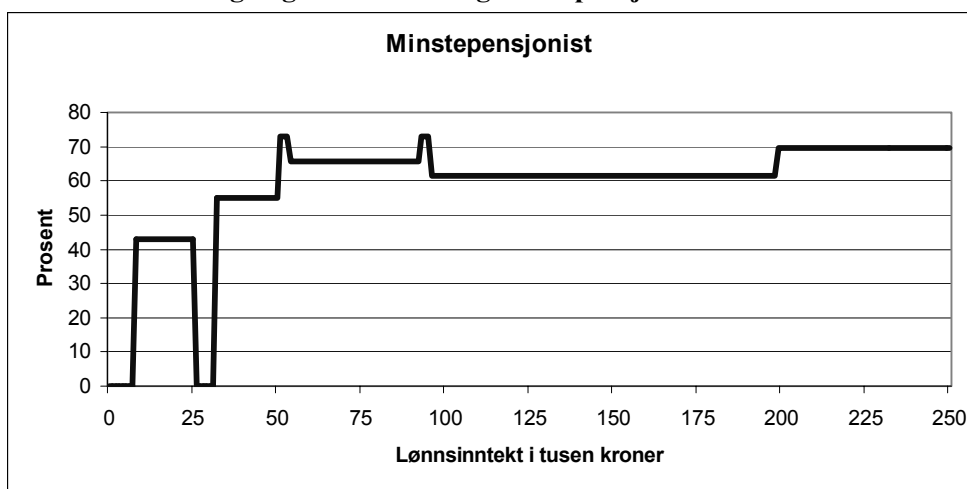
I figur 10, 11 og 12 er det vist effektive marginalsattesatser for en alderspensjonist mellom 67 og 70 år som fortsatt arbeider.³ Vi har laget effektive marginalsattesatser for henholdsvis en minstepensjonist, en med 150 000 kroner i pensjon, og en med 200 000 kroner i pensjon. I figur 10 ser vi at en minstepensjonist først vil ha null marginalsatt for de første 7 000 kronene, da det under skattebegrensingsregelen først vil betales skatt når pensjon og lønnsinntekt overstiger om lag 98 000 kroner. Mellom ca. 7 000 kroner og opp til 26 000 kroner er vedkommende på stigende minstefradrag. Skattebegrensingsregelen gjelder her med 55 prosent skattesats, men ettersom man har 22 prosent minstefradrag på inntekten blir marginalsattesatsen 42,9 prosent. Vi ser at en minstepensjonist som arbeider vil få en effektiv marginalsatt på null i intervallet mellom 26 000 og 32 000 kroner. Det kommer av det er et særskilt lønnsfradrag for arbeidstakere med lave lønnsinntekter. Når man kommer over 32 000 kroner gjelder skattebegrensingsregelen fullt ut med en skattesats på 55 prosent. Når lønnsinntekten kommer opp i ett grunnbeløp, så kommer 40 prosent avkorting av pensjon mot lønnsinntekt i tillegg, noe som gir en marginalsattesatt på 73 prosent. For et lite intervall mellom 92 000 og 96 000 kroner i lønnsinntekt gjelder skattebegrensingsregelen, men der man ikke har mer igjen av minstefradraget, og marginalsattesatsen er 73 prosent. Ved en lønnsinntekt på om lag 96 000 kroner er det vanlige skatteregler som gjelder med marginalsatt på 35,8 prosent pluss avkorting, slik at den effektive marginalsattesatsen blir 61,5 prosent. Når lønnsinntekten kommer opp i omtrent 199 000 kroner trer det første trinnet i toppskatt inn, da pensjon og lønnsinntekt kommer opp i 289 000 kroner. Marginalsattesatsen øker da til 69,6 prosent.

For en pensjonist med 150 000 kroner i pensjon viser figur 11 marginalsattesatser for ulike lønnsinntekter.

³ Marginalsattesatsene er beregnet med modellen LOTTE-SKATT i Statistisk sentralbyrå, men der effekten av avkorting på marginalsattesatsene er lagt til. Avkorting er beregnet som $(1 - \text{marginalsattesatt før avkorting}) * 0,4$ på lønnsinntekter utover ett grunnbeløp.

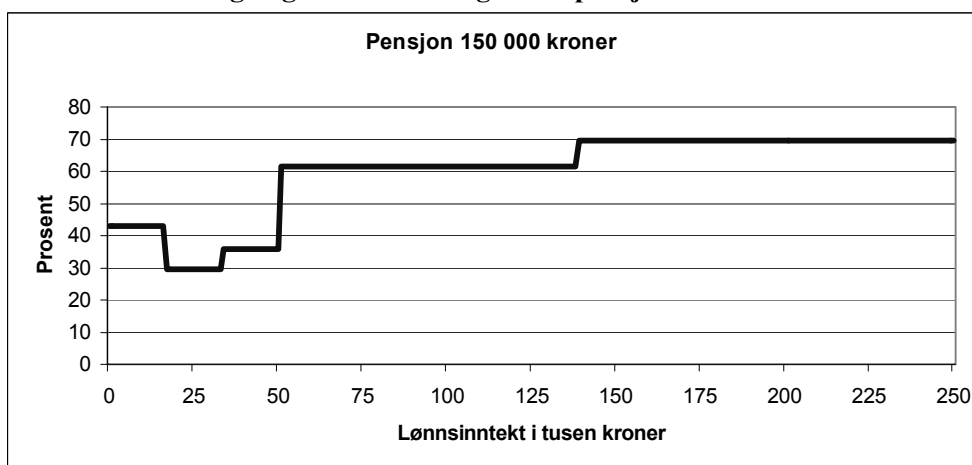
Det som er verdt å merke seg er at marginalsattesatsen først er på 42,9 prosent, da man er på stigende minstefradrag og under skattebegrensningsregelen. Når lønnsinntekten overstiger om lag 16 000 kroner gjelder vanlige skatteregler, men man er fortsatt på stigende minstefradrag, så marginalsatten blir 29,6 prosent. Når man kommer opp i om lag 34 000 kroner i lønnsinntekt har man ikke lenger noen nytte av minstefradraget, slik at marginalsatten blir 35,8 prosent. Når lønnsinntekten kommer opp i ett grunnbeløp trer avkortingsreglene inn, og marginalsatten øker til 61,5 prosent. Videre er det som i figur 10. I figur 12 er det gjengitt marginalsattesatser for en pensjonist som har 200 000 kroner i pensjon, og som fortsatt har lønnsinntekt. Vedkommende vil fra første krone i lønnsinntekt skattes etter vanlige skatteregler, men i tillegg kommer avkortingsregelen.

Figur 10. Effektiv marginalsatt ved fortsatt arbeidsinnsats etter dagens avkortingsregler for en enslig alderspensjonist.¹

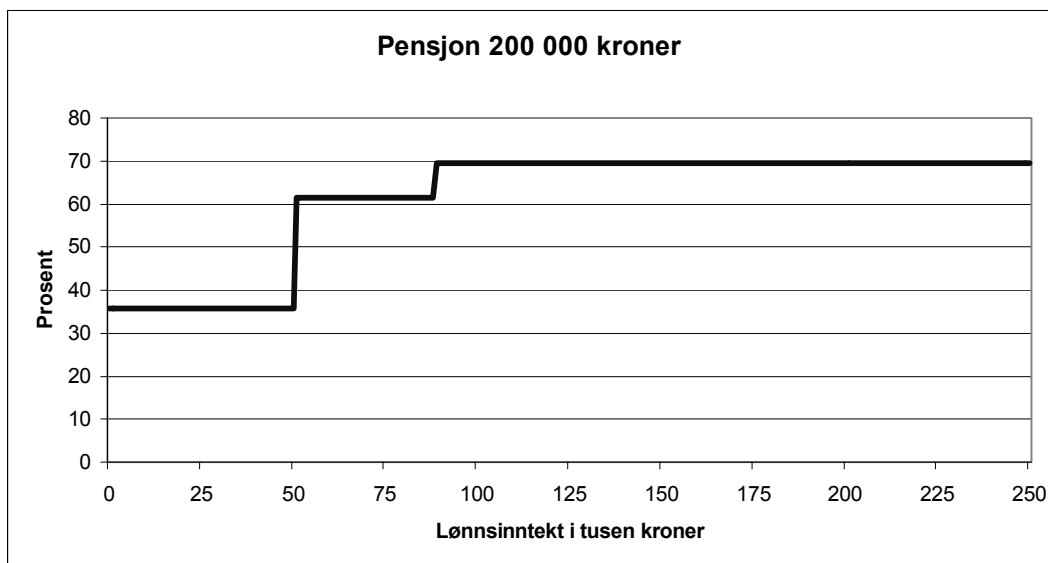

¹ Minstepensjon i 2001 er 90 744 kroner.

Figur 11. Effektiv marginalsatt ved fortsatt arbeidsinnsats etter dagens avkortingsregler for en enslig alderspensjonist.

Figur 12. Effektiv marginalsatt ved fortsatt arbeidsinnsats etter dagens avkortingsregler for en enslig alderspensjonist.

8.3. Beregning av reelle marginalsatter

Den enkleste måten å beregne reelle marginalsatter vil være å lage en spesialversjon av modellen, der alternativene baseres på samme livshistorier, men der bortfall av særfradrag, økningen av trygdeavgiften til 7,8 prosent, bortfall av skattebegrensningsregelen ikke får konsekvenser utover det året som studeres. Det vil si at en endring i én eller flere skatte- og/eller trygderegler ikke får virkning for individets inntekt i årene etter det året endringen gjennomføres. Man kan på den måten sammenligne personer med seg selv. Ved å sammenligne samme personer, der det ikke er noen kjedevirkninger utover året som studeres, vil vi kunne isolere effekten av en politikkendring.

1. Man kan la yrkesaktive bli pensjonister.

Modellteknisk er det mulig å beregne inntekt for yrkesaktive også som pensjonister uten noen form for lønnsinntekt. Dette vil kreve en del programmeringsjobb, men er mulig å få til. Det kan være en god del jobb forbundet med å få ut relevante tabeller, og er derfor ikke gjennomført i dette notatet.

2. La pensjonister få mer i lønn. For eksempel 1000 kroner, 10 000 kroner, 50 000 kroner og full lønn.

8.4. Betydningen av de særskilte skattereglene for beregningen av marginalsattesatser

Figur 13 til 17 gjengir marginalsattesatsene for ulike inntekter for en enslig alderspensjonist etter ulike regler.⁴ I tillegg er det i alle figurene lagt inn marginalsattesatser for en enslig lønnstaker slik at vi kan sammenligne. Det er i figuren ikke vist høyeste marginalsatt, som er 50,5 prosent for inntekter over 793 200 kroner. Etter dagens regler så gjør skattebegrensingsregelen at en alderspensjonist ikke betaler skatt før inntekten kommer over 98 000 kroner, slik at marginalsattesatsen er null. Når inntekten overstiger 98 000 kroner vil skattebegrensingsregelens sattesats på 55 prosent fratrukket minstefradraget gjelde, slik at marginalsattesatsen blir 42,9 prosent. Når inntekten overstiger 161 000 kroner vil vanlige skatteregler med sats 28 prosent pluss lav trygdeavgift gjelde, men minstefradraget komme i tillegg, og marginalsattesatsen faller til 24,8 prosent. Når så inntekten stiger over 184 000 kroner øker marginalsattesatsen til 31 prosent, for så å øke til 44,5 prosent når toppskattetrinn 1 nås ved en inntekt på 289 000 kroner. Dette er vist i figur 13.

Dersom særfradraget fjernes vil marginalsatten for alderspensjonisten være 42,9 prosent i intervallet fra 98 000 kroner til 184 000 kroner, som vist i figur 14. Derfra og opp til omtrent 188 000 kroner gjelder fortsatt skattebegrensingsregelen, men minstefradraget er brukt opp, slik at marginalsatten er 55 prosent. Når inntekten overstiger 188 000 kroner er marginalsatten 31 prosent. Derfra er det ingen forskjell fra dagens regler med særfradrag.

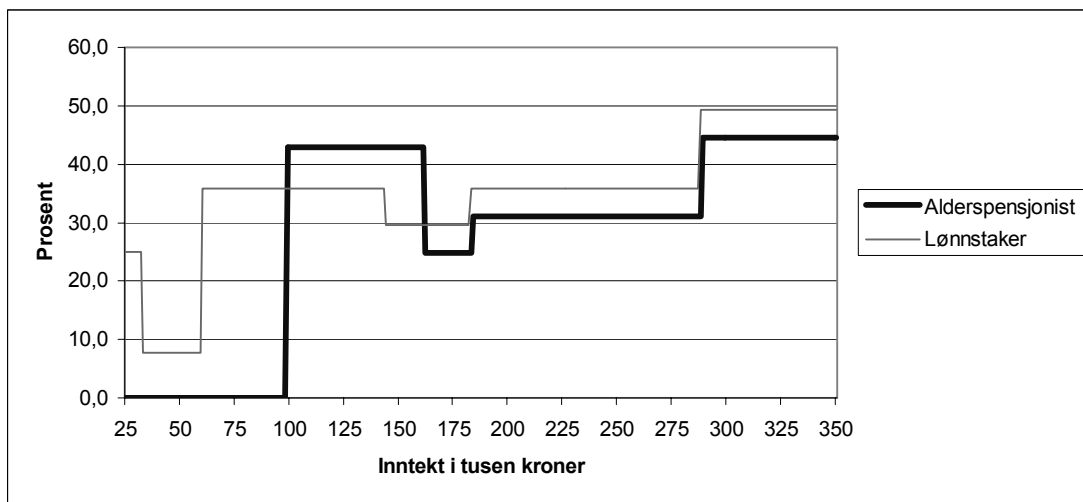
I figur 15 er den lave trygdeavgiften erstattet med trygdeavgift på 7,8 prosent. I forhold til dagens regler er det for inntekter mellom 184 000 kroner og 208 000 kroner en marginalsattesats på 55 prosent. Ettersom skatten med vanlige regler nå er større enn med lav trygdeavgift, vil det lønne seg å bli beskattet under skattebegrensingsregelen helt opp til en inntekt på om lag 208 000 kroner. For inntekter over 208 000 kroner er marginalsatten 35,8 prosent til inntekten når 289 000 kroner, og toppskatten kommer i tillegg.

I figur 16 er skattebegrensingsregelen tatt bort. For en inntekt over ca. 26 000 kroner betales 3 prosent marginalsatt, som består av den lave trygdeavgiften. Når inntekten kommer opp i 60 000 kroner øker marginalsatten til 24,8 prosent. På inntekter over 184 000 kroner øker marginalsatten til 31 prosent, som følger av at minstefradrag og særfradrag er brukt opp. Ellers er det som med dagens regler for høyere inntekter. Det er verdt å merke seg at alderspensjonister uten noen av de særskilte skattereglene blir skattlagt noe ulikt lønnstakere. Dette skyldes det særskilte lønnsfradraget for lønnstakere med lave inntekter. I inntektsintervallet 37 000 - 60 000 kroner innebærer det at marginalsatten for lønnstakere blir 7,8 prosent, da de kun betaler trygdeavgift. For en alderspensjonist uten noen av skattefordelene er marginalsatten 29,6 prosent i dette intervallet, da han ikke nyter godt av dette lønnsfradraget. Dette er vist i figur 17. Ellers er det ingen forskjeller mellom alderspensjonisten og lønnstakeren når alle de tre særskilte skattereglene for pensjonister er tatt bort.

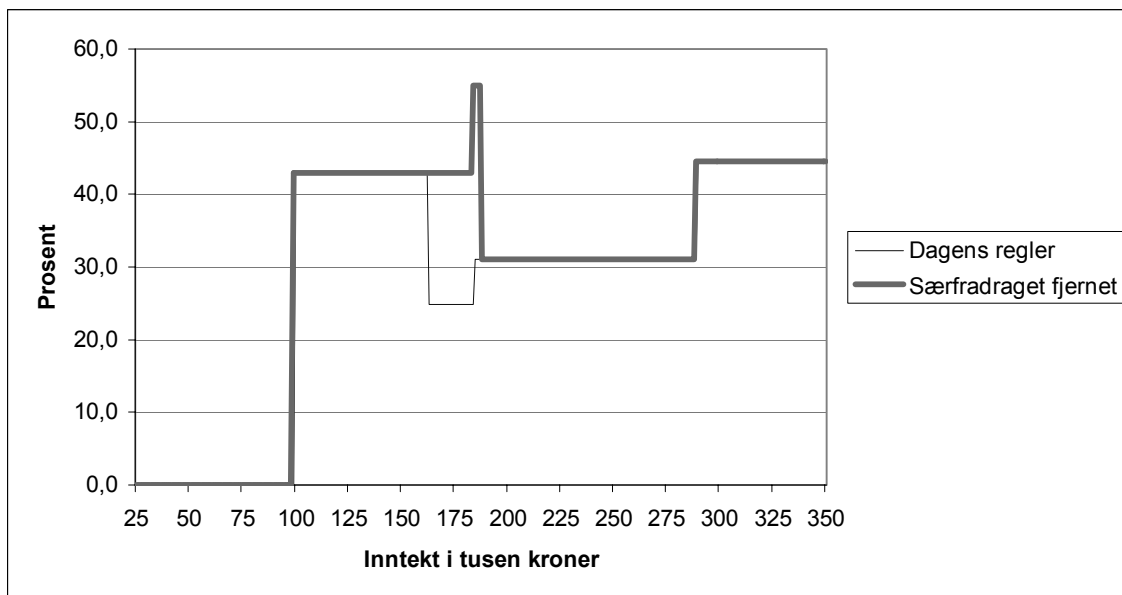
---

⁴ Marginalsattesatsene er beregnet med LOTTE-SKATT.

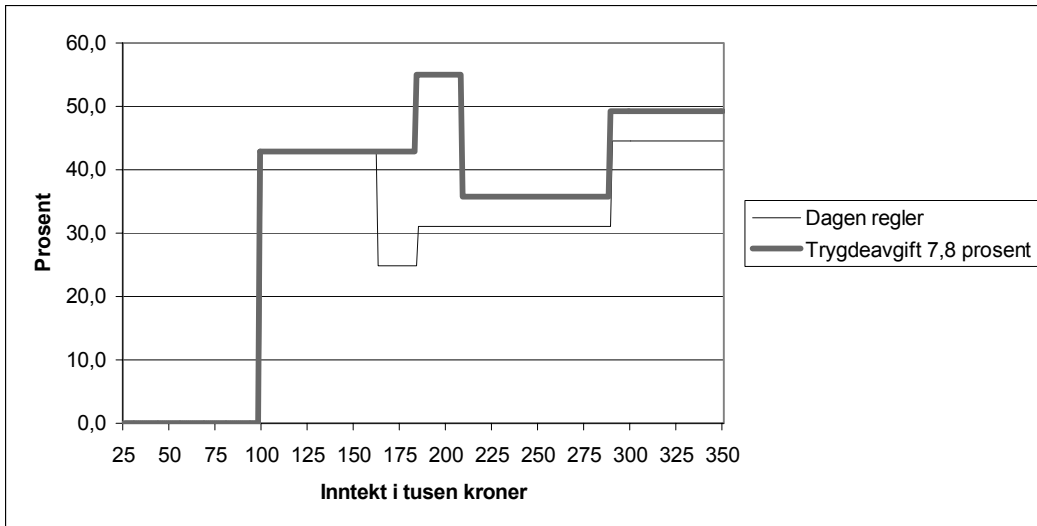
Figur 13. Marginalskatt for en alderspensjonist og en lønnstaker etter dagens regler.

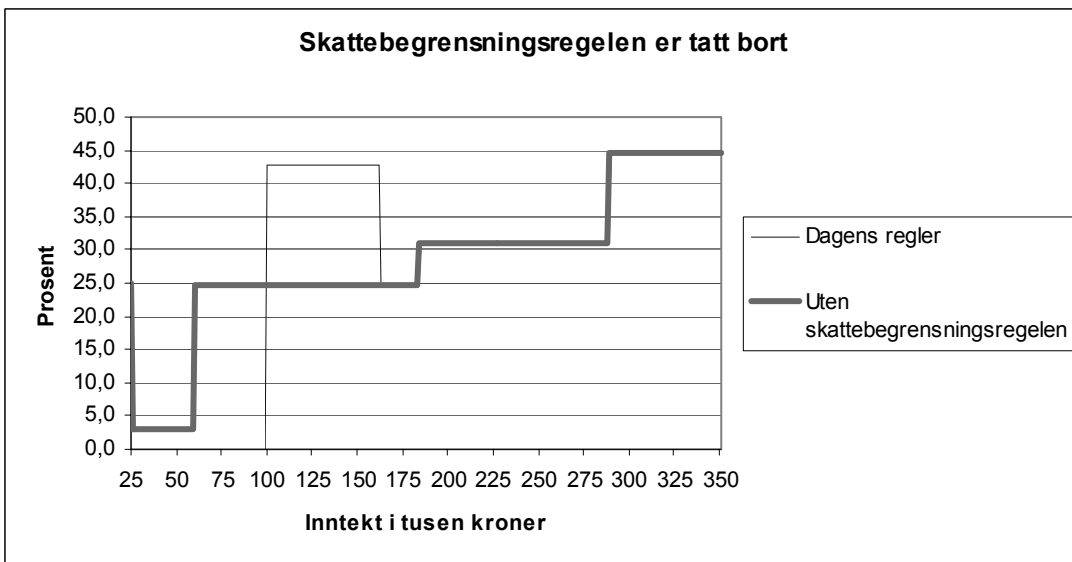
Figur 14. Marginalskatt for en alderspensjonist når særfradraget er fjernet, og etter dagens regler.

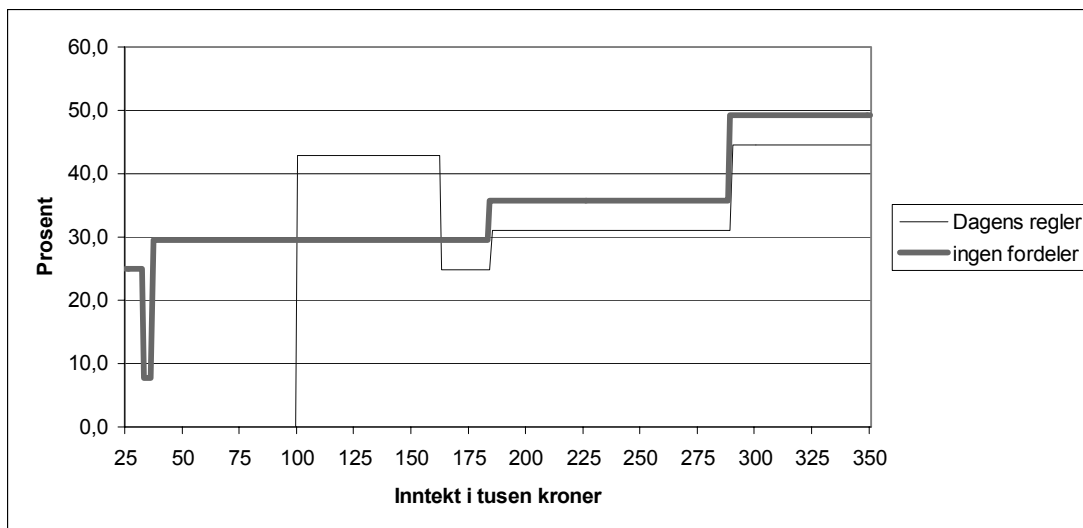
Figur 15. Marginalskatt for en alderspensjonist med trygdeavgift på 7,8 prosent, og etter dagens regler.

Figur 16. Marginalskatt for en alderspensjonist der skattebegrensingsregelen er tatt bort, og etter dagens regler.

Figur 17. Marginalskatt for en alderspensjonist uten noen skattefordeler, og etter dagens regler.

9. Oppsummering

I lys av en utvikling der det blir stadig flere pensjonister per yrkesaktiv, og der pensjonistene får større pensjonsinntekter er det av interesse å vurdere beskatningen av pensjonister kontra beskatningen av yrkesaktive. Vi har i dette notatet sett nærmere på beskatningen av pensjonister med fokus spesielt på effekten av de tre særskilte skattereglene for pensjonister, i) lav trygdeavgift, ii) særfradrag og iii) skattebegrensningsregelen. Disse særskilte skattereglene for pensjonister gjør at de har lavere skatt enn yrkesaktive med samme inntekt. Lav trygdeavgift og særfradrag kommer til størst nytte for de med høyest inntekter, mens skattebegrensningsregelen er til størst gunst for de med lav inntekt. Blant pensjonister virker lav trygdeavgift og særfradrag i retning av større ulikhet blant pensjonister, mens skattebegrensningsregelen virker for større likhet. Alle fordelene til sammen gir større likhet i inntektsfordelingen, enn uten skattefordelene. Om vi betrakter hele befolkningen så er bildet ganske likt, men de som er i den laveste desilen får ikke så store skattefordeler, da det ikke er så mange pensjonister i denne desilen. Ellers virker skattebegrensningsregelen i retning av større likhet i inntektsfordelingen når vi ser på hele befolkningen, mens lav trygdeavgift har motsatt effekt. Vi kan ikke se noen virkning på inntektsfordelingen målt ved Gini-koeffisienten av særfradraget når vi betrakter hele befolkningen. MOSART inneholder ikke noen arbeidstilbudsresponsers som følge av endringer i skatt og pensjon, og det er ikke noen planer for å legge det inn i modellen. Derimot kan vi beregne effekten på skatteprovenyet av endringer i skatte- og/eller trygdereglene dersom vi antar uendret atferd. For å beregne reelle marginalskatter kan det lages en spesialversjon av modellen, der alternativene baseres på samme livshistorier, men uten at det får konsekvenser utover året som studeres. På den måten vil samme personer sammenlignes med seg selv.

10. Litteraturliste

- Andreassen, L. og D. Fredriksen (1998): Fordelingsvirkninger av folketrygdens alderspensjon. *Fondering av folketrygden?*, NOU 1998:10, vedlegg 1, Finans- og tolldepartementet, Oslo: Akademika.
- Arneberg, M.W. og H.A. Gravningsmyhr (1994): Pensjonistbeskatningen - kostnader og fordelingsvirkninger, *Økonomiske Analyser 7/94*, Statistisk sentralbyrå.
- Benedictow, A., M.F. Hussein og J. Aasness (2000): Fordelingseffektivitet av direkte og indirekte skatter. *Økonomiske analyser 9/2000*, Statistisk sentralbyrå.
- Fredriksen, D. (1998): *Projections of Population, Education, Labour Supply and Public Pension Benefits. Analyses with the Dynamic Microsimulation Model MOSART*, Sosiale og økonomiske studier 101, Statistisk Sentralbyrå.
- Gravningsmyhr, H.A. (1995): Pensjonister, pensjon og skattlegging. Framskrivning av antallet pensjonister og pensjonsinntekt frem til 2030. *Økonomiske Analyser 3/95*, Statistisk sentralbyrå.
- NOU 1998:19: *Fleksibel pensjonering*, Finans- og tolldepartementet, Oslo: Akademika.
- Rikstrygdeverket (2001): Ytelser til enslig mor eller far (ugift, skilt eller separert forsørger).
- Statistisk sentralbyrå (1999): Befolkningsfremskrivninger. <http://www.ssb.no/emner/02/03/folkfram/>
- Aaberge, R. (2000): Characterizations of Lorenz curves and income distributions. *Social Choice and Welfare* **Vol. 17**, 2000, 639-653.
- Aasness, J. (1995): Effects on poverty, Inequality, and Welfare of Child Benefit and Food Subsidies, i Keilman, N., J. Lyngstad, H. Bojer og I. Thomsen (red.): *Poverty and Economic inequality in Industrialized Western Societies*, Scandinavian University Press, 123-140.

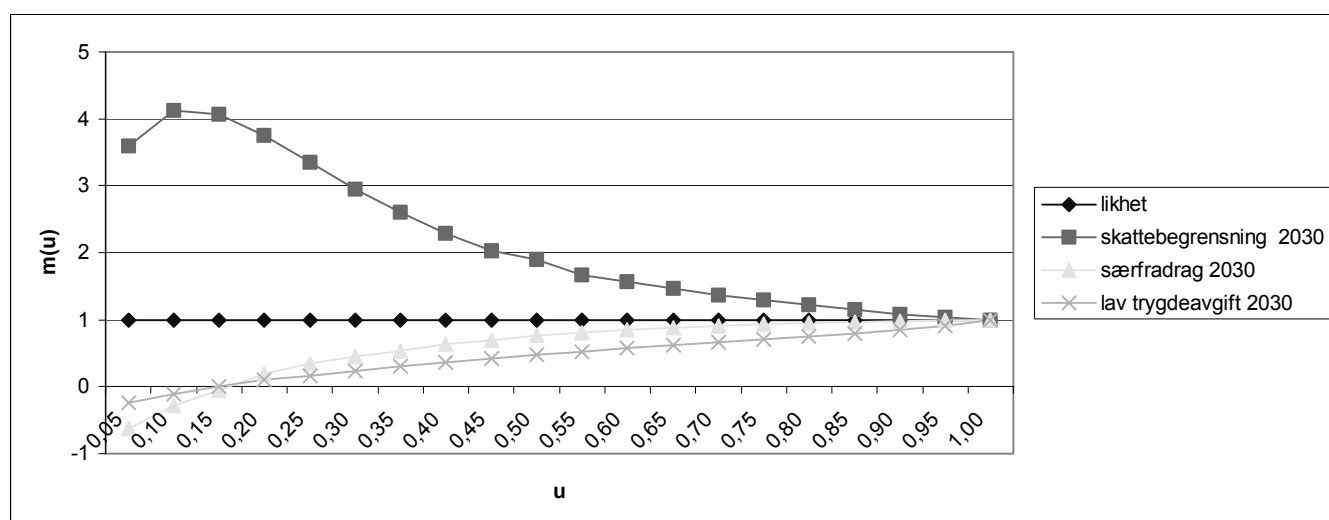
Tabell 13A. Desiltabell for skattefordelene, 2030, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten med skattefordelene. Alderspensjonisthusholdninger.1999-kroner.

Desil	Gjennomsn. disp. innt.	Skattefordel av lav trygdeavg.	Skattefordel av skattebegr.	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	117700	-900	3800	-900	13300
2	149100	2500	3100	2100	13900
3	168000	4200	1200	3200	12600
4	185800	6000	300	3700	12500
5	202700	7800	300	4300	12800
6	220800	9000	-100	3900	13300
7	242800	10100	200	4100	14200
8	270100	11200	100	4000	15300
9	308800	13200	-100	4000	16900
10	422400	19500	300	3700	23000

Tabell 13B. Desiltabell for skattefordelene, 2030, husholdningene sortert etter ekvivalentinntekten uten skattefordelen(e). Alderspensjonisthusholdninger. 1999-kroner.

Desil	Gjennomsn. disp. innt.	Skattefordel av lav trygdeavg.	Skattefordel av skattebegr.	Skattefordel av særfradrag	Samlede skattefordeler
1	117700	4300	7000	3900	16200
2	149100	1700	3400	1100	13500
3	168000	3000	800	2000	12400
4	185800	5400	-200	3500	12500
5	202700	7200	-600	3700	12100
6	220800	8300	-300	3500	12700
7	242800	9900	-200	3800	14200
8	270100	10700	-300	3700	14900
9	308800	13300	-300	3800	16800
10	422400	18800	-100	3100	22500

Figur 3A. Interaksjonskurver for skattefordelene i 2030, alderspensjonisthusholdninger

De sist utgitte publikasjonene i serien Notater

2001/68	B. Mathisen: Flyktninger og arbeidsmarkedet 4. kvartal 2000. 33s.	2002/5	G. Dahl og C. Nordseth: FD - Trygd: Dokumentasjonsrapport. Inntekt og formue, 1992-1999. 41s.
2001/69	M. Stålnacke, T. Nøtnæs og G. Haraldsen: Fokusgrupper om husholdningsbegrepet. 35s.	2002/6	G. Dahl og C. Nordseth: FD - Trygd: Dokumentasjonsrapport. Sysselsetting. 1992-1998. 107s.
2001/70	O. Villund: Automatisk koding av yrke i Arbeidstakerregisteret. 14s.	2002/7	S. Lien og C. Nordseth: FD - Trygd: Dokumentasjonsrapport. Pensjonsgivende inntekt, 1992-1999. Omsorgspoeng, 1992-1997. 24s.
2001/71	L.R. Sletmoen: Merverdiavgiftsdata i Bedrifts- og foretaksregisteret (BoF). 16s.	2002/8	V. Lund: Kostnadsindekser for lastebiltransport. Definisjoner og beregningsmetode. Vekter og representantvarer 2001. 47s.
2001/72	Ø. Kleven: Kultur- og mediebruksundersøkelsen 2000. Dokumentasjons-rapport. 53s.	2002/9	T. M. Normann: Rekruttering til erfaringskonferanse og undersøkelse om røykevaner blant kvinner i alderen 25-45 år. Dokumentasjonsrapport. 16s.
2001/73	L. Vågane: Omnibusundersøkelsen 2000. Dokumentasjonsrapport. 115s.	2002/10	J. Holmøy: GERIX 1995-1999. Dokumentasjon, system, data, program. 47s.
2001/74	A.S. Abrahamsen, G. Olsen: Bedrifts- populasjonen 1998. Registrering av nye og opphørte bedrifter. 58s.	2002/11	T.M. Normann: Underøking om det lokale sjølvstyret. Dokumentasjonsrapport. 81S.
2001/75	A. Wethal: Omlegging av produksjons-rutinene for statistikk over veitrafikk-ulykker. Dokumentasjon av prosessen og nytt produksjonsopplegg. 30s.	2002/12	L.S. Stambøl: Regionale framskrivninger av sysselsetting og bruttoprodukt ved hjelp av SSBs modellsystem REGARD. Regionale framskrivninger basert på nasjonale anslag med modellene MODAG (1997-2005) og MSG (1995-2020). 35s.
2001/76	B. Lie og G. Daugstad : Sammenlignende studie av norsk og finsk kultursektor. 175s.	2002/13	H. Madsen og L S. Stambøl: Kontra-faktiske regionale beregninger ved hjelp av SSBs modellsystem REGARD. Regionale beregninger basert på historiske tall på nasjonalt nivå kjørt bakover i tid på grunnlag av modellens basisår (her 1995). 55s.
2001/77	G. Haakonsen: Beregninger av utslipp til luft av klimagasser. En gjennomgang av arbeidsprosess og dokumentasjon. 39s.	2002/14	V. Hansen og H. Madsen: Månedlig og kvartalsvis elektrisitetsstatistikk. Dokumentasjon av produksjonsrutiner og systembeskrivelse. 41s.
2002/1	P. Scøning: Statistikk for 16 tettsteder og deres sentrumsarealer. Et innspill til programmet for utvikling av miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene. 58s.	2002/15	A. Rolland: Søkelys på det gode liv. 37s.
2002/2	V.V. Holst Bloch: Arealbruksklassifisering av bebygde arealer. Revidert rutine for tilordning av arealbruksklasse til bygning. 58s.		
2002/3	V.V. Holst Bloch: Metode og datagrunnlag for produksjon av arealstatistikk for tett-stednære områder. Teknisk dokumenta-sjon. 29s.		
2002/4	G. Dahl og J Lajord: FD - Trygd: Konsistenskontroller. 21s.		